

Okul Müdürleri Etik Beklenti Ölçeği ile Etik Liderlik Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Abdurrahman İlğan, Mustafa Ekiz

Öz: Bu araştırma kapsamında öğretmen görüşlerine göre öğretmenlerin okul müdürüne ilişkin etik beklentileri ile bu beklentilerin gerçekleşme düzeyini ölçen okul müdürü etik liderlik davranışı ölçeklerinin geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılması amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen 2018-2019 eğitim öğretim yılında Sakarya il sınırları içerisinde ilköğretim ve ortaöğretimde çalışan 541 öğretmen oluşturmuştur. Çalışma kapsamında "etik beklenti" ile "etik liderlik davranışı" olmak üzere likert türü iki ölçek geliştirilmiştir. Veri analizinde önce verinin faktör analizine uygunluğu için KMO ve Bartlett testleri, ardından veri analizleri için ise açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizlerinin yanında Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Etik Beklenti Ölçeği (EBÖ) ve Etik Liderlik Davranışları Ölçeklerinin (ELDÖ) geçerliliğine ve güvenilirliğine ilişkin elde edilen sonuçlar şu şekilde özetlenebilir. Ölçekler 5'er boyuttan; EBÖ 48, ELDÖ ise 51 maddeden oluşmuştur. EBÖ varyansın %69'unu, ELDÖ ise %64'ünü açıklamış olup ölçeklerin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayıları ise her ikisi için .98 şeklinde hesaplanmıştır. Her iki ölçeğe yönelik yapılan DFA ise ortaya konulan modellerin uyum indeksleri incelendiğinde χ^2/sd ve RMSEA değerlerinin zayıf uyum; CFI, NFI ve IFI iyi uyum; SRMR'nin ise kabul edilebilir uyum değerleri verdiği ortaya çıkmıştır. Her iki ölçeğin uyum indeksleri oldukça benzer sonuçlar vermiş olup, genel anlamda ölçeklerin geçerlik ve güvenilirliklerinin makul düzeyde olduğunu belirtmek mümkündür.

Anahtar Sözcükler: Etik, etik beklenti, etik liderlik, okul müdürü, etik liderlik ölçeği.

Abstract: This research was aimed to validate and calculate reliability of teachers' ethical expectation related to principals and principal's ethical leadership behavior that measure effectuation level of teachers' ethical expectation scales according to teacher's perception. Sample of the research consisted of 541 elementary, middle, and high schools' teachers working in Sakarya province in 2018-2019 academic year. In this regard 'ethical expectation' and 'ethical leadership behavior' as Likert type scales were developed. KMO and Bartlett tests were used to examine suitability of data to manage exploratory factor analyses (EFA), then EFA and confirmatory factor analyses (CFA) were used along with calculation of Cronbach Alpha internal consistency coefficient. Results of validation and reliability of Ethical Expectation Scale (EES) and Ethical Leadership Behavior Scale (ELBS) were summarized as followed: Both scales included 5 dimensions along with EES consisted of 48, whereas ELBS consisted of 51 items. EES explained 69 % of total variance whereas ELBS explained 64 % of total variance along with, Cronbach Alpha internal consistency coefficient was calculated as .98 for both scales. CFA results related with fit indices for both scales could be interpreted-

@ Prof. Dr., İzmir Demokrasi Üniversitesi, abdurrahman.ilgan@idu.edu.tr

0000-0002-2972-7727

@ Şehit Mansur Cansız Anadolu İmam Hatip Lisesi, ekizm001@gmail.com

0000-0003-1512-7023

İlğan, A., Ekiz, M. (2020). Okul müdürleri etik beklenti ölçeği ile etik liderlik ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. İş Ahlakı Dergisi, 13 (2), ss. 38-81

ed as followed: χ^2 / df and RMSEA was in below level; CFI, NI and IFI were in great whereas SRMR was in acceptable level. Fit indices of both scales were greatly like each other, generally it possible to say that both scales were reliably and valid in decent level.

Keywords: Ethic, ethical expectation, ethical leadership, school principal, ethical leadership scale.

Giriş

Etik, yasalardan farklı olarak çoğunlukla yazılı ve kesin koşullar içermemekle birlikte zamana, değişen koşullara, toplumsal gereksinim ve bilimsel gelişmelere bağlı olarak değişimler gösterebilmektedir. Etik, bir ahlaki eylem kuramı olup bunu öncelikle bilgi adına değil eylem adına gerçekleştirmektedir. Bu nedenle etik, salt kuram oluşturma amacıyla geliştirilmiş bir kuram, salt entelektüel bir doyuma hizmet eden zihinsel bir çalışma değil en başta düşünce ve eylem ilişkisidir (Pieper, 1999). Etik; Antik Yunan, Uzak Doğu felsefelerinde ve vahiy kökenli dinlerde insanlık tarihinin en eski dönemlerinden Aydınlanma çağına ve sonraki yüzyıllar boyunca günümüze kadar ele alınan bir felsefe dalıdır (Kuçuradi, 2003; Störig, 2000). Felsefenin çalışma alanı olarak etik veya iş ahlakı, uzun yıllardır akademik bir çalışma alanı olmakla birlikte etik sözcüğünün son yıllarda popüler hâle geldiğini belirtmek mümkündür (Kuçuradi, 2003). Etimolojik anlamda töre, gelenek ve alışkanlık anlamına gelen “etik” sözcüğü, Yunanca karakter anlamına gelen Latince “ethos” sözcüğünden türetilmiştir. Timuçin (2004), etik için “ethos”tan türetilen İngilizce “ethics” kavramı da ideal ve soyut olana işaret ederek ahlak bilgisi (*morality*) kurallarının ve değerlerinin incelenmesi sonucu ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Etiğin ilgi alanı, insanın bütün davranış ve eylemlerinin temelini araştırılmasıdır (Aydın, 2014). Yerel düzeyde ahlak olarak ifade edilebilecek bu doğrular, etik açıdan ele alındığında evrensel bir nitelik kazanır. Görülüyor ki etik tanımlarının birleştiği ortak nokta, insan davranışlarının doğru olarak temellendirilme gerekçesidir. Diğer bir ifadeyle etik kavramı, “iyi nedir” ya da “doğru hareket nedir” sorularına yanıt üretmeye çalışır (Aydın, 2014). Etik, bu anlamda iyi/kötü ayırımı yapar. Etik, davranışlara felsefi bir bakış açısı ile anlam kazandırmaya çalışarak doğru-yanlış, ödev-yükümlülük, toplumsal sorumluluk kavramlarını sorgulayarak insanı olgunlaştıran içsel bir güçtür. Bu olgunlaşma hâli ise insan için güçlü bir şekilde manevi baskısını hissettiği bir yaptırım gücü olarak belirir. Bireyin eylemleri hukuk kuralları, toplumsal örf ve dinsel öğretiler bağlamında kabul edilebilir olsa da etik açıdan kabul edilmeyebilir.

İnsan davranışlarının temelinde yatan gerçek ve hakikate ilişkin ileri sürülen yeni görüşlerin temellendirilme ihtiyacı, etik kuramların ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Etik yargıların temelinde yer alan nedenleri ele almak, gerçekte iyinin ve

doğrunun ne olduğu sorunlarına yanıt vermek amacıyla ortaya etik ile ilgili çeşitli kuramlar çıkmıştır. Bu bağlamda etik kuramlar, etik düşünce ve uygulamaların genel bir doğrulama testidir denilebilir (Arslan, 2009). Felsefe tarihinde ortaya atılan etik kuramlar, farklı ölçütlere göre çeşitli şekillerde sınıflandırılmıştır. Örneğin; etiğin konusu olan iyinin veya doğrunun yapısına göre Platon'un nesnelci (*objectivist*) veya Spinoza ile Hobbes'un öznelci (*subjectivist*) etik kuramları olarak iki ana başlık altında ele alınmıştır (Arslan, 2009). Bir başka sınıflamada, bir davranışta etik iyinin veya doğrunun bu davranışın amacında veya sonucunda ya da onun bizzat kendisinde bulunduğu görüşüne göre etik kuramlar üç şekilde sınıflandırılmıştır. İlki, Kant'ın kuramı niyetçi (*motivist*), ikincisi Epikuros'unki sonuççu (*consequence theories*) ve üçüncüsü ise W. D. Ross'un ödevci (*deontological*) kuramlarıdır (Arslan, 2009). Etik kuramları kapsamlı şekilde tasnif eden farklı bir çalışmada (Erol, 2020) ise etik kuramlar, uygulamalı ve teorik olmak üzere iki başlık altında sınıflanmış; teorik etik ise normatif, betimleyici ve metaetik olmak üzere üçe ayrılmıştır. Bunlardan "normatif etik", teolojik, deontolojik ve aksiyolojik etik; "metaetik" ise ahlaki doğacılık, akılcı sezgicilik, öznelcilik ve ahlaki görecelik yaklaşımlarından oluşmaktadır.

Kelimenin tam anlamıyla canlı bir organizma gibi çalışan eğitim örgütlerinin başta eğitimciler olmak üzere tüm paydaşları akli başında insanlar olmak durumundadır. Aristoteles (2014) bir insan için akli başında olmak demenin ne anlama geldiğini güzel, iyi ve adalete uygun davranmak olarak ifade etmiştir ve bu tür eylemleri, insanın yapması gereken davranışlar olarak belirtmiştir. Toplumsal yaşamın her bakımdan yaşayan örgütleri olarak okulların, eğitim-öğretim ortamlarının canlılığı ve toplumsal geleceğin inşa edildiği yerler olması bakımından yönetimleri büyük önem arz etmektedir. Toplumların geleceği olarak görülen çocukların öteden beri biriktire geldikleri ve yeni evrensel değerlerle geliştirdikleri etik ilkeler ve ahlaki değerler çerçevesinde yetiştirilmesi arzusu, eğitim örgütü çalışanları olarak başta okul müdürü olmak üzere tüm eğitimcilerin etik ilkelere uygun hareket etmelerini gerekli kılmaktadır. Calabrese'e (akt. Aydın, 2013) göre eğitim örgütlerinde yönetsel lider olarak okul müdürlerinin eylemleri, evrensel etik ilkeler tarafından yönlendirilmelidir. Aksi hâlde örgütsel adalet ve güven algısı zedelenirken öğrenci başarısı dolayısıyla örgütsel başarı düşer ve örgüt çalışanlarının mesleki gelişimleri de engellenebilir (İlğan, 2017).

Günümüz eğitimi ve eğitim yaklaşımları değerlendirildiğinde, kişilerin eğitildiği ama mevcut duruma nazaran daha iyi duruma gelmedikleri görülmektedir. Başka bir anlatımla ahlaki yozlaşma, etik kaygının kaybolması, bireylerin duyar-

sız, eylemlerinin sorumluluğundan kaçan, eylemlerinin hesabını veremeyen, düşündüklerini gerçekleştiremeyen, yaşadığını ve düşündüğünü özdeşleştiremeyen bireylerin ortaya çıkması genelde etik alanda yaşanan krize, özelde de kötü bir eğitimin sonuçlarına dayandırılmaktadır. Yaşanılan krizden çıkma, olumsuzlukları aşma yolunun etik ilkelerden hareketle iyi bir eğitimden geçtiği de herkes tarafından kabul edilmektedir (Bayram, 2014). Bu bağlamda eğitim etkinliklerinde okul yöneticilerine büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir. Okul yöneticilerinin işleri gereği hem öğrencilere ve iş görenlere hem de üstlerine ve toplumsal çevreye karşı birtakım sorumlulukları vardır. Demokrasiye giderek daha fazla önem veren ve küreselleşen bir dünyada okul yöneticilerinin yapacakları çalışmaların demokratik değerlere aykırı düşmesi ve evrensel etik ilkelerden uzak olması düşünülemez. Bu nedenle çağın gereklerini karşılamayı isteyen bir okul müdürü; dürüst, adil ve ahlaklı bir tutum sergileyerek bütün öğrencilerin başarı düzeylerini artırmaya gayret etmeli, bir başka ifadeyle etik açıdan lider olmalıdır (Altuntop, 2014). İdeal yönetim ve ideal yönetici kavramları etrafında gelişen tartışmaların neticesinde birçok yönetim kuram ve teorileri ortaya atılmıştır. Bu kuramlar tarihî gelişim süreçleri içerisinde şunlardır (Koçel, 2020): Frederic Winslow Taylor'un geliştirdiği Bilimsel Yönetim Kuramı, Henri Fayol tarafından geliştirilen Yönetim Süreçleri Yaklaşımı, Türkiye ve dünyada ilkeleri en çok kullanılan Max Weber'in Bürokratik Yönetim Kuramı, Elton Mayo'nun İnsan İlişkileri Teorisi, Ludwig von Bertalanffy'nin Genel Sistemler Kuramı, Douglas McGregor'un X ve Y Yönetim Kuramı. Bütün bu gelişmeler büyük yönetim organizasyonlarından oluşan örgütler başat olmak üzere her bir örgütün yönetimi liderlik olgusunun öne çıkmasında etkili olmuştur. Bu ise kuramcılar tarafından liderlik davranışlarının ne olması gerektiği üzerinde yoğunlaşılmasını beraberinde getirmiştir (Bass ve Bass, 2008). Etkili liderlik ilkeleri belirlenirken ortaya atılan her bir kuram ve teorinin başlıca sorunsalını ise etik kaygılar oluşturmuştur (Shapiro ve Stefkovich, 2016).

Etik bir lider olan okul müdüründen beklenen çeşitli roller vardır. Okul müdürleri; adil, dürüst ve etik davranarak tüm öğrencilerin başarısına katkı sağlaması beklenen eğitim liderleridir. Etik değerlere sahip okul müdürü, yönetimin kalbi durumundaki karar mekanizmalarında alınan kararların yasal ve etik olmasına özen gösterirler. Okul müdürleri; sınav puanları, öğrenci ve öğretmen sorunları, veliler ve okul bütçesi kadar eşitlik, hak, adalet ve demokrasiyle de ilgilenmeli ve bu değerleri okul yaşamının bir parçası hâline getirmelidir. Buna göre etik lider olarak okul müdürünün şu davranışları sergilemesi beklenir (Tok ve Doğan, 2020): Çalışanların cesaretlendirilmesi, yetki paylaşımı yapması, farklı görüşlere saygı duyması, okulda çalışanların birbirine güvendiği bir iklim oluşturması, etik bağlamda örnek/

model davranışlar sergilemesi, tüm kararlarda öğrenci iyiliğini esas alması, kişisel çıkar sağlamaması, kendinin ve öğretmenlerin mesleki gelişimini sağlama, etik davranışların ödüllendirilmesi, eğitim felsefesi ile ilgili tutarlı bir vizyon geliştirilmesi, etkili öğretimin ödev gibi görülmesi, toplumdaki farklı gruplar ile eşit mesafede kalınması. Millî Eğitim Bakanlığı (2015), 2015 tarih ve 21 numaralı genelgele ile “eğitim-öğretim hizmeti verenler için mesleki etik ilkeler”i belirlemiştir. Buna göre etik ilkeler; öğrenciler ile ilişkilerde eğitim mesleğine ilişkin, eğitimcilerle ilişkilerde, veliler ile ilişkilerde, okul yönetimi ve toplum ile ilişkilerde ve son olarak da okul yöneticilerinin öğretmenler, öğrenciler ve veliler ile ilişkilerinde etik ilkeler başlıklarında mesleki etik ilkeler ayrıntılı bir şekilde belirlenmiştir.

Eğitim örgütünün tüm üyelerinin katılımı ve uzlaşması ile evrensel değerler doğrultusunda etik kaygıları giderecek, örgütteki tüm davranış ve uygulamalara yön verecek etik ilkelerin belirlenmesine yönelik çaba içerisinde olunmalıdır. Eğitim örgütleri için belirlenen yönetsel etik ilkeler, örgütte insan unsurunun sadece yasal düzenlemelerle kontrol altında tutulabileceği yanılgısının hatalı sonuçlarını da giderecektir. Bu bakımdan insanların yaşamının vazgeçilmez bir parçasını oluşturan etik değerlerin, öğretmen ve başta müdürler olmak üzere okul yöneticilerinin mesleki etik ilkelerinin betimlenmesi, eğitim örgütleri için öneme sahiptir. Eğitim örgütü lideri okul müdürünün en yakın izleyeni olan öğretmenlerin okul müdürlerinin etik davranışlarına ilişkin beklentileri ile öğretmenlerin algılarına göre etik davranışların okul müdürleri tarafından sergilenme düzeyinin belirlenmesi ve ihtiyaç duyulan tedbirlerin alınmasıyla bu gerekliliğin büyük oranda karşılanması beklenmektedir. Diğer taraftan bu tür çalışmalarla üzerinde uzlaşmış etik ilkelerin belirlenmesi yolunda önemli bir aşama da kat edileceği ifade edilebilir.

Amaç ve Önem

Bu araştırmanın amacı; öğretmen görüşlerine dayalı olarak okul müdürlerinin etik liderlik davranışlarına ilişkin beklentilerini ve okul müdürlerinin yönetim sürecinde sergiledikleri etik liderlik davranışlarının düzeyini belirlemek için geçerli ve güvenilir ölçme araçlarının geliştirmesidir. İlgili alanyazında okul müdürünün sergilediği etik liderlik veya etik davranışlarını betimlemeye yönelik sınırlı sayıda ölçek geliştirme çalışmalarının yanında (Minaz, 2018; Yılmaz, 2006) farklı sektörlerde geliştirilen ölçeklere de (Palalar-Alkan, 2015; Tuna, Bircan ve Yeşiltaş, 2012) rastlanmıştır. Eğitim sektöründe geliştirilen ölçek sayısının sınırlı olması, mevcut ölçeklerin doğrulayıcı faktör analizlerinin olmaması, görece eskimiş olmalarının yanı sıra bu araştırma kapsamında geliştirilen etik beklentilere ilişkin yurt içi alanyazın-

da herhangi bir ölçeğe rastlanmamış olunmasıyla birlikte geliştirilmiş olan iki ölçeğe ilişkin ayrıntılı istatistiksel analizler ve temsil gücü yüksek bir örneklem üzerinde çalışılmış olması bakımından araştırmanın alana katkı sunması beklenmektedir.

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın amacı, çalışma grubu, veri toplama araçları ve nasıl geliştirildikleri, verilerin analiz ve yorumlanmasında kullanılan istatistiksel yöntemler açıklanmıştır. Araştırmanın ölçek geliştirme temelde değişkenler arasındaki ilişkilere, yapı geçerliğinde gözlenen değişkenler ile örtük değişkenlere, güvenirlikte ise gözlenen değişkenler arası ilişkiye dayalı olması sebebiyle ilişkisel tarama araştırması modelinde/desenindedir (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2012).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini 2018-2019 eğitim öğretim yılında Sakarya ilinde kamu okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemine ise basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen 541 öğretmenden oluşmakta olup belirtilen örneklem grubu iki ölçme aracı için kullanılmakla birlikte verilerin ilk yarısı açılımlı faktör analizinde, kalan yarısı ise doğrulayıcı faktör analizinde kullanılmıştır. Ölçek geliştirme bağlamında 300'ün üzerindeki gözlem sayısının yeterli olduğuna ilişkin alanyazının (Comrey, 1973; Comrey ve Lee, 1992; Tabachnic ve Fidell, 1996) yanında Gorsuch (1983) özellikle eğitim psikolojisi alanındaki araştırmalarda gözlem sayısı/madde oranının (5/1 veya 10/1); Floyd ve Widaman (1995) ise bu oranın geleneksel olarak 5/1 veya 4/1 şeklinde olması gerektiğini ifade etmişlerdir. 541 kişiden oluşan katılımcı sayısının ilgili alanyazın hem toplam gözlem sayısı üzerinden hem de gözlem sayısı/madde oranına göre yeterli olduğunu ifade etmek mümkündür.

Araştırmanın örneklemine oluşturan katılımcı öğretmenlere ilişkin demografik özellikler ve görev yaptıkları okullar şu şekilde özetlenebilir: 541 katılımcı arasında kadın katılımcıların sayısı 320 (%59,1) iken erkek katılımcıların sayısı 221 (%40,9) kişidir. 541 katılımcının 141'i (%26,1) 20-30 yaş grubunda; 237'si (%43,8) 31-40 yaş grubunda; 125'i (%23,1) 41-50 yaş grubunda; 34'ü (%6,3) 51-60 yaş grubunda; 2'si (%0,4) ise 61 ve üstü yaş grubunda yer almaktadır. Bununla birlikte yaş değişkenine ilişkin anket sorusunu işaretlemeyen 2 (%0,4) kişi yer almaktadır. Katılımcıların 462'si (%85,4) lisans düzeyinde eğitim aldığını belirtirken 79'u (%14,6)'u yüksek lisans ve üzeri düzeyde eğitim aldıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların 3'ü (%0,6) görev süresine ilişkin beyanda bulunmaktan kaçınmıştır. Diğer taraftan 538

katılımcının 28'i (%5,2) 0-2 yıl; 110'u (%20,3) 3-5 yıl; 131'i (%24,2) 6-10 yıl; 89'u (%16,5) 11-15 yıl; 70'i (%12,9) 16-20 yıl; 63'ü (%11,6) 21-25 yıl; 47'si (%8,7) 26 ve üzeri yıl boyunca öğretmenlik yapmakta olduğunu belirtmiştir.

Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Etik davranış, "beklenti" ve "liderlik davranışları sergileme" ölçekleri, ilgili bilimsel alanyazın taraması yapıldıktan sonra üç alan uzmanı ve 15 öğretmenin görüşleri alınarak araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Okul müdürlerinin etik liderlik davranışlarına ilişkin 52 ifadenin yer aldığı orta sütunun sol tarafında etik davranışlara ilişkin öğretmen beklentilerinin derecelendirildiği 5'li Likert ölçeği; sağ tarafında ise orta sütunda yer alan etik liderlik davranışlarına ilişkin ifadelerin okul müdürü tarafından sergilenme düzeyinin derecelendirildiği 5'li Likert ölçeği yer almaktadır.

Öğretmen algılarına göre okul müdürlerinin etik liderlik davranışlarına ilişkin öğretmen Etik Beklentileri Ölçeği (EBÖ) ile okul müdürlerinin sergilediği Etik Liderlik Davranışlarının sergilenme sıklığı Ölçeği (ELDÖ) 52 maddeli ve 5'li Likert türündedir. EBÖ'nün seçenekleri ve puanlaması "Hiç Beklemem (1), Biraz Beklerim (2), Beklerim (3), Çoğunlukla Beklerim (4) ve Kesinlikle Beklerim (5)" şeklinde olup ELDÖ'nün seçenekleri ve puanlaması ise "Hiç Sergilemez (1), Ara Sıra Sergiler (2), Sergiler (3), Çoğunlukla Sergiler (4), Sürekli Sergiler (5)" şeklinde yapılmıştır.

Veri Analizi

Öğretmen algılarına göre okul müdürlerinin etik davranışlarına ilişkin öğretmen beklentileri ölçeği ve bu beklentilerin okul müdürü tarafından sergilenme ölçeği madde geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılmadan önce verinin faktör analizine uygunluğu amacıyla KMO ve Barlett's testleri incelenmiştir. Tavşancıl (2002), KMO sayısının 1'e yaklaştıkça mükemmel, .80'lerde olmasının çok iyi ve .70 ile .60'larda olmasının ise vasat olduğunu belirtirken Büyüköztürk (2002), iyi bir faktör analizi için KMO'nun .60 ve üzerinde; Kalaycı (2006) ise .50'nin üzerinde olması gerektiğini belirtmiştir. AFA'da Temel Bileşenler Tekniği, döndürme tekniği olarak da dik döndürme kullanılmıştır. Öncelikle Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmış ardından bu kapsamda çıkan modelin uyumunu ölçmek amacıyla Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır (Brown, 2015). Ölçme aracının güvenilirliğini test etmek için ise şu analizler yapılmıştır: (a) Cronbach's Alfa iç tutarlılık katsayısı kullanılarak ölçeğin güvenilirliği, (b) ölçekte yer alan maddelerin güvenilirliği için düzeltilmiş madde-toplam korelasyon değerleri ve (c) toplam puana göre belirlenmiş üst %27 ve alt %27'lik grupların faktör puanları ve madde puanları arasında

anlamli bir fark olup olmadığını belirlemek için t-testi kullanılmıştır. AFA'da 48 maddede 5 boyut olarak ortaya çıkan EBÖ'nün kuramsal modelinin uyum indekslerini incelemek amacıyla Lisrel programıyla DFA yapılmıştır. Bu kapsamda hazırlanan kovaryans matrisi Maksimum Benzerlik Modeli (*Maximum Likelihood Model*) ile analiz edilmiştir. Bunların yanında ölçeklerin iç tutarlılığını incelemek amacıyla boyutların toplam puanlarının hem kendi aralarında hem de toplam ölçek puanı arasındaki korelasyon değerleri, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri de incelenmiştir.

Bulgular

Araştırma kapsamında aynı maddeler olmak kaydıyla iki farklı ölçekten hareketle her iki ölçek için farklı başlıklar altında analizler yapılmış ve raporlaştırılmıştır.

Öğretmen Etik Beklentiler Ölçeğine (EBÖ) İlişkin

EBÖ'ye ilişkin AFA yapılmadan önce veri setinin faktörlere ayrılıp ayrılmayacağına karar vermek için KMO (Beavers vd., 2013) ve verinin çok değişkenli normalliğini gösteren Bartlett küresellik testleri (şencan, 2005) incelenmiştir. Buna göre KMO .97 düzeyinde mükemmel yakın olup, Bartlett testi de anlamlı çıkmak ($p < .05$) suretiyle veri setinin çok değişkenli normallik varsayımını karşıladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Öğretmen etik beklenti ölçeğine yönelik yapılan ilk analizde, döndürme işlemi yapılmadan ölçeğin tek boyutlu olarak 11. madde ölçekten çıkarılmak suretiyle varyansın %55,7'si olmak üzere makul bir düzeyde açıkladığı görölmüştür. Sosyal bilimlerde ölçölmeye çalışılan psikolojik yapının açıklanan varyansını artırmak hedefi kapsamında dik döndürme yapıldığı takdirde, açıklanan varyans oranının %69,14'e çıkması dolayısıyla ölçeğin çok boyutlu olarak kullanılmasının uygun olduğuna karar verilmiştir. Bu kapsamda dik döndürme suretiyle yapılan analizde biraz tutucu davranmak suretiyle .40'ın altında yük değeri vermeyen (Kahn, 2006) veya bir boyutta tek madde olması dolayısıyla ölçekten çıkarılan 11, 23, 27 ve 29. maddelerden sonra yapılan AFA'ya ilişkin boyutlar, boyutların açıkladıkları varyans oranı, maddelerin faktör yük değerleri ve düzeltilmiş madde toplam korelasyon değerleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Öğretmen Algılarına Göre Okul Müdürlerinin Etik Davranışlarına İlişkin Öğretmen Beklentileri Ölçeği Faktör Yük Değerleri ve Madde Toplam Korelasyon Değerleri

Maddeler	Faktör Yük Değerleri	Madde Toplam Korelasyonu
Faktör 1. Adalet, Eşitlik ve İnsan Onurunu Temel Alan Demokratik Çalışma Ortamı Sağlama		
32. Çalışanların ve öğrencilerin kişiliklerini özgürce ve eksiksiz olarak gerçekleştirmesi için demokratik tutum sergiler.	0.724	.874
30. Öğretmenlerin farklı düşünebileceğini kabul eder.	0.719	.854
31. Tartışmalara yapıcı ve anlayışlı bir şekilde katılır.	0.713	.870
24. Bireysel hakları korur.	0.675	.880
28. Tartışmalar için özgür ortamlar oluşturur.	0.657	.787
35. Görev ve sorumluluklarına ilişkin hesap verebilirlik algısı yüksektir.	0.649	.844
52. Öğretmenlerin mesai ve ders saatlerine titizlikle uymaları yönünde gerekli tedbirleri alır.	0.629	.846
50. Görevini icra ederken siyasi, dini ve ideolojik etki altında kalmadan hareket eder.	0.609	.764
36. Öğretmenlerin saygınlık ve onurunun korunması konusunda gereken hassasiyeti gösterir.	0.606	.858
48. Kurumun kaynaklarından tüm öğretmenlerin eşit bir şekilde istifade etmesini sağlar.	0.602	.839
13. Başarıları adaletli bir şekilde ödüllendirir.	0.601	.755
14. Meslektaşlarıyla ilgili edindiği bilgilerde gizliliğe riayet eder.	0.596	.782
25. Öğretmenlere öğrencilerle ilgili güven sarsıcı veya önyargılı yaklaşımlara neden olacak telkin ve yönlendirmelerden sakınır.	0.581	.797
51. Görevlerini vatana hizmet bilinci ve şuuru ile yapar.	0.581	.797
10. Hatalarını kabul eder.	0.580	.735
12. Bilgi birikimini ve mesleki tecrübelerini hiçbir menfaat beklemezsizin paylaşır.	0.564	.754
8. Görevinin gerektirdiği her türlü bilgiyi, bilimsel ve teknolojik gelişmeleri takip ederek gelişimini sürdürür.	0.549	.709

15. Kurumun amaç ve hedeflerine bağlıdır.	0.530	.773
37. Öğretmenleri görmezden gelme, önemsememe, onları aşağılayıcı sözler, alay ve hoşlanılmayan şaka vb. davranışlardan kaçınır.	0.477	.756
<i>Boyutun Güvenirlik Katsayısı: .974</i>		
<i>Boyutun Açıkladığı Varyans: %22,47</i>		
Faktör 2. Özel Yaşama Saygılı, Tarafsız, Dürüst ve Güven Verme		
44. İnsanlar arasında dedikodu ve laf taşıyıcılık yapmaz.	0.802	.869
46. Kişilerin özel yaşamına ilişkin bilgi edinme girişimlerinde bulunmaz.	0.789	.864
45. Cinsellik içeren söz ve davranışlardan şiddetle kaçınır.	0.769	.836
42. Öğretmen, öğrenci ve personelle ilgili gerçekleri ve kayıtları değiştirmez ve hatalı kullanmaz.	0.764	.846
49. Üst yöneticilerin çıkarına iş ve işlem yapmaz.	0.733	.845
43. Sendikal ayrımcılık yapmaz.	0.705	.802
47. Kişisel inanç ve siyasi görüşünü ele verecek tarzda hareket etmez.	0.701	.822
41. Taciz ve istismar vakaları karşısında etkin ve tutarlı bir tavır sergiler.	0.583	.782
33. Çalışanlar arasında ara bozuculuk yapmaz.	0.554	.793
38. Okul çalışanlarına yönelik parmakla gösterme ve gözdağı verme gibi davranışlardan kaçınır.	0.547	.738
34. Okulda tek adam kültürünün oluşmasına müsaade etmez.	0.539	.785
26. Öğrencilerin huzurunda ve değişik ortamlarda meslektaşlarının aleyhinde söz söylemez.	0.507	.758
40. Öğretmen ve veli ilişkilerinde aşırı samimiyetten kaçınır.	0.463	.693
39. Okulun genelini ilgilendiren kararlar alınırken kişilerin çıkarlarını görmezden gelir.	0.446	.579
<i>Boyutun Güvenirlik Katsayısı: .959</i>		
<i>Boyutun Açıkladığı Varyans: %19,87</i>		
Faktör 3. İnsan Odaklı Nitelikli Öğrenme Ortamı Oluşturma		
2. Eğitim öğretim faaliyetlerini sevgi ve saygı temelinde planlar.	0.740	.799
1. Eğitim-Öğretimin sağlıklı ve güvenli bir ortamda yapılabilmesi için gereken önlemleri alır.	0.675	.723

4. Eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde öğretmenler arasında eşitlik, tarafsızlık ve liyakat ilkelerine uygun hareket eder.	0.658	.746
5. Yasal zorunluluklar ve acil durumlar dışında gizli bilgileri korur ve kimseyle paylaşmaz.	0.645	.775
6. Meslektaşları ile öğrencilerin kaliteli bir eğitim alması için işbirliği yapar.	0.581	.719
3. Öğrenciyi utandıracak, onurunu kırarak söz ve davranışlardan kaçınır.	0.545	.587
21. Dürüst ve doğru sözlüdür.	0.466	.728
<i>Boyutun Güvenirlik Katsayısı: .904</i>		
<i>Boyutun Açıkladığı Varyans: %11,59</i>		
Faktör 4. Çıkar İlişkisinden Sakınma		
17. Sembolik nitelikteki hediyeler hariç mesleki kararını ve tarafsızlığını etkileyecek hediyeleri kabul etmez.	0.653	.619
9. Mesleki nüfuzunu (güç) kullanarak kişisel menfaat sağlamaz.	0.651	.599
7. Toplum nezdinde kötü kabul edilen alışkanlıklara sahip değildir.	0.536	.543
16. Karar alma aşamasında keyfi hareket ederek acele etmez.	0.501	.471
<i>Boyutun Güvenirlik Katsayısı: .753</i>		
<i>Boyutun Açıkladığı Varyans: %7,82</i>		
Faktör 5. Güvene Dayalı İletişim Kurma ve Mesleki Hassasiyet		
22. Alçak gönüllüdür.	0.562	.723
19. Samimi ve güvene dayalı bir iletişim kurar.	0.510	.737
20. Üzüntü, sıkıntı, mutsuzluk gibi kişisel durumlarını okul çalışanlarına ve öğrenciyi yansıtmaz.	0.492	.745
18. Mesai ve ders saatlerine titizlikle uyar.	0.473	.759
<i>Boyutun Güvenirlik Katsayısı: .876</i>		
<i>Boyutun Açıkladığı Varyans: %7,39</i>		
Toplam Ölçek:		
Açıklanan Toplam Varyans: %69,13; Güvenirlik Katsayısı: .983		

Tablo 1'den görüleceği üzere son yapılan faktör analizi sonucunda ölçeğin 5 boyutta kararlı bir yapıda ve makul düzeyde açıklanan varyans ve güvenirlik katsayısına sahip olduğu görülmüştür. "Adalet, eşitlik ve insan onurunu temel alan demokratik çalışma ortamı sağlama" şeklinde isimlendirilen birinci boyut; 8, 10, 12, 13, 14, 15, 24, 25, 28, 30, 31, 32, 35, 36, 37, 48, 50, 51 ve 52 numaralı maddelerden oluşmakta olup maddelerin faktör yük değerleri .48 ile .72 arasında, madde toplam güvenirlik katsayıları ise .71 ile .88 arasında değişmektedir. Boyutun açıkladığı varyans %22,47 iken güvenirlik katsayısı .97 ve öz değeri ise 10.79 olarak hesaplanmıştır.

"Özel yaşama saygılı, tarafsız, dürüst ve güven verme" şeklinde isimlendirilen ikinci boyut; 26, 33, 34, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47 ve 49 numaralı maddelerden oluşmakta olup maddelerin faktör yük değerleri .45 ile .80 arasında, madde toplam güvenirlik katsayıları ise .58 ile .87 arasında değişmektedir. Boyutun açıkladığı varyans %19,47 iken güvenirlik katsayısı .97 öz değeri ise 9.54 olarak hesaplanmıştır.

"İnsan odaklı nitelikli öğrenme ortamı oluşturma" şeklinde isimlendirilen üçüncü boyut; 1, 2, 3, 4, 5, 6 ve 21 numaralı maddelerden oluşmakta olup maddelerin faktör yük değerleri .47 ile .74 arasında, madde toplam güvenirlik katsayıları ise .59 ile .80 arasında değişmektedir. Boyutun açıkladığı varyans %11,60 iken güvenirlik katsayısı .90 ve öz değeri ise 5,57 olarak hesaplanmıştır.

"Çıkar ilişkisinden sakınma" şeklinde isimlendirilen dördüncü boyut; 7, 9, 16 ve 17 numaralı maddelerden oluşmakta olup faktör yük değerleri .50 ile .65 arasında, madde toplam güvenirlik katsayıları ise .47 ile .62 arasında değişmektedir. Boyutun açıkladığı varyans %7,8 iken güvenirlik katsayısı .75 ve öz değeri ise 3,75 olarak hesaplanmıştır. "Güvene dayalı iletişim kurma ve mesleki hassasiyet" şeklinde isimlendirilen beşinci boyut; 18, 19, 20 ve 22 numaralı maddelerden oluşmakta olup faktör yük değerleri .47 ile .73 arasında, madde toplam güvenirlik katsayıları ise .73 ile .76 arasında değişmektedir. Boyutun açıkladığı varyans %7,4 iken güvenirlik katsayısı .88 ve öz değeri ise 3,54 olarak hesaplanmıştır. EBÖ'nün açıkladığı toplam varyans %69,13 ve toplam güvenirlik katsayısı .98 olarak hesaplanmıştır. EBÖ'de yer alan maddelerin faktör yük değerleri, madde toplam-korelasyon değerleri ve boyutların açıkladıkları varyans ile güvenirlik katsayıları dikkate alındığında, ölçeğin oldukça açıklayıcı ve iç tutarlığa sahip olduğunu ifade etmek mümkündür. EBÖ'nün maddeler (göstergeler) ile gizil değişkenler (alt boyutlar) ve gizil değişkenler ile EBÖ arasındaki ilişkileri gösteren yol şeması Şekil 1'de, modelin uyum indeksleri ise Tablo 2'de verilmiştir.

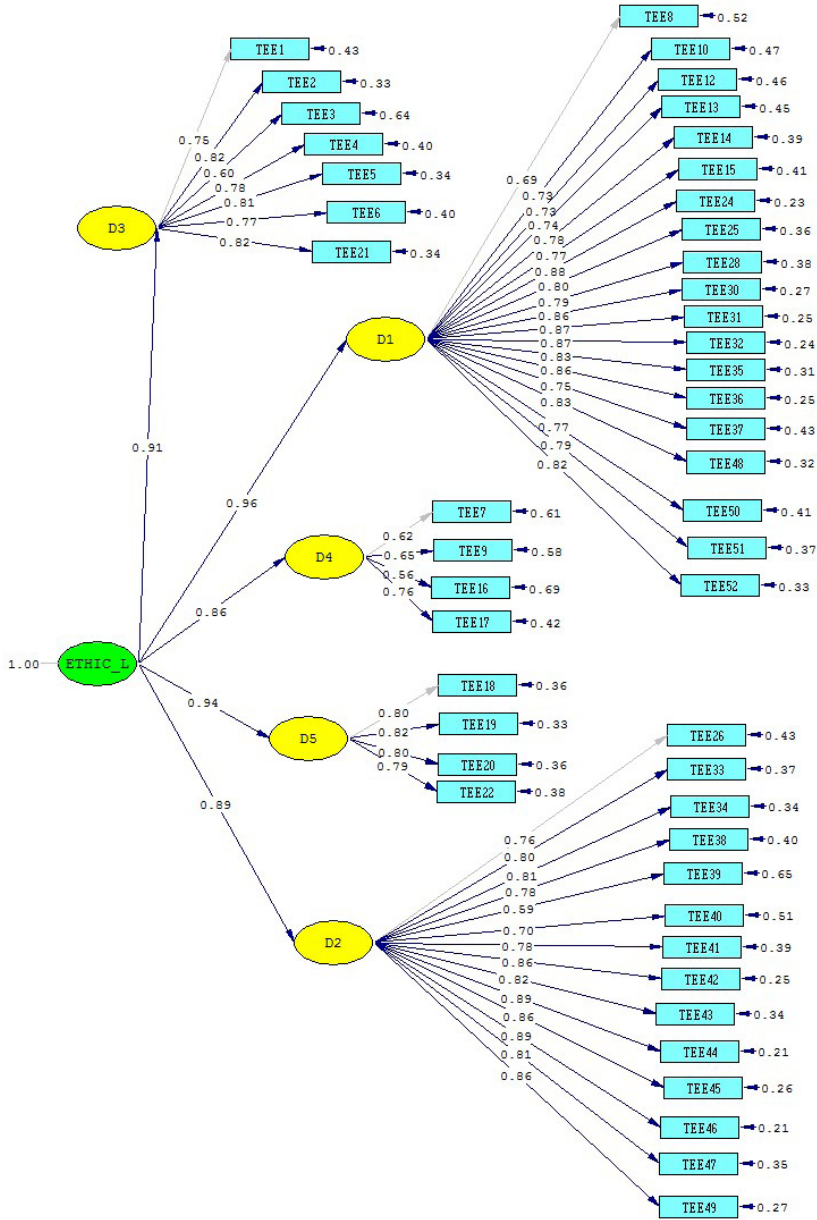
Şekil 1'den görüleceği üzere gizil değişkenlerden gözlenen değişkenlere doğru çizilen tek yönlü okların üzerindeki değerler, maddelerin faktör yük değerlerini, maddele-

re sağ dış taraftan gelen oklar üzerindeki değerler ise maddenin hata varyansını bunun yanında EBÖ'den (ETHIC_L) D1-D5 arası boyutlara giden okların üzerindeki değerler ise gizil değişkenler arasındaki standartlaştırılmış ilişki katsayılarını göstermektedir. Buna göre birinci boyuta ilişkin (Şekil 1'de D1) maddelerin faktör yük değerleri .69 ile .88 arasında, hata varyansları ise .25 ile .52 arasında; ikinci boyuta ilişkin (Şekil 1'de D2) maddelerin faktör yük değerleri .59 ile .89 arasında, hata varyansları ise .21 ile .65 arasında; üçüncü boyuta ilişkin (Şekil 1'de D3) maddelerin faktör yük değerleri .60 ile .82 arasında, hata varyansları ise .34 ile .64 arasında; dördüncü boyuta ilişkin (Şekil 1'de D4) maddelerin faktör yük değerleri .56 ile .76 arasında, hata varyansları ise .42 ile .69 arasında ve beşinci boyuta ilişkin (Şekil 1'de D5) maddelerin faktör yük değerlerinin ise .79 ile .82 arasında, hata varyanslarının ise .33 ile .38 arasında olduğu hesaplanmıştır. Bu sonuca göre gözlenen değişkenlerin faktör yük değerlerinin görece yüksek (makul) olduğu bunun yanında tüm maddeler dikkate alındığında diğer boyutlar düşük olmakla birlikte, D4 boyutuna ilişkin maddelerin hata varyanslarının diğer boyutlara oranla görece yüksek çıktığı görülmüştür. EBÖ ile alt boyutları arasındaki ilişkiler incelendiğinde, boyut sırasına göre ilişki katsayılarının (Lambda) sırasıyla $\lambda = .96, .89, .91, .86$ ve $.94$ olmak üzere oldukça yüksek düzeyde ortaya çıktığı görülmüştür. Tablo 2'de EBÖ'ye ilişkin kurulan modelin uyum indeksleri verilmiştir.

Tablo 2. EBÖ'ye İlişkin Kurulan Modelin Uyum İndeksleri

X ²	SD	P-Değeri	CFI	NFI	AGFI	IFI	GFI	SRMR	RMSEA
5891.33	1075	0.000	.98	.97	.66	.98	.69	.053	.091

Tablo 2'deki uyum indeksleri incelendiğinde χ^2/sd 'nin (Marsh, Balla ve McDonald, 1988) 5.48 şeklinde çıkan değerinin zayıf uyum olarak değerlendirildiğini söylemek mümkündür. χ^2 değerinin örnekleme duyarlı olması (Şimşek, 2007) dolayısıyla diğer uyum indekslerine bakılması uygun olacaktır. CFI, NFI ve IFI değerlerinin ise iyi uyum (Sivo, Fan, Witta ve Willse, 2010; Şimşek, 2007); SRMR değerinin kabul edilebilir (McDonald ve Moon-Ho, 2002) uyum ve son olarak da RMSEA değerinin (Sivo, Fan, Witta ve Willse, 2010) zayıf uyum verdiği ifade edilebilir. Ölçülmesi amaçlanan yapıdaki gizil değişkenlerin (alt boyutların) ortaya çıkarılması için öncelikle AFA ardından DFA yapılması önerilmektedir (Brown, 2015; Schumacker ve Lomax, 2010). Bunun yanında AFA yapmadan DFA yapılması için örtük değişkenlerin biliniyor olması ve göstergelerin (maddelerin) de bu kapsamda geliştirilmesi gerekmektedir (Bandalos ve Finney, 2010). Bu çalışmada kuram temelinde önceden öngörülmüş ve buna dayalı geliştirilmiş maddeler olmadığı için taslak ölçme aracında çok sayıda madde geliştirilmiş ve buna göre öncelikle EFA ardından da DFA yapılması uygun görülmüştür. EBÖ'de uyum indekslerinin bir kısmı iyi uyum bir kısmı ise vasat

Şekil 1. EBÖ'ye İlişkin Göstergeler ile Gizil Değişkenler Arasındaki ilişkiler

uyum değerleri vermiştir. Ölçek geliştirme çalışmalarında AFA ve DFA'nın farklı algoritmalar ile hesaplanması ve farklı paradigmalara sahip olmaları dolayısıyla sonuçların uyumu ve benzerliği bakımlarından genellikle farklı sonuçlar çıkabilmektedir. Bu araştırmada da benzer bir durum söz konusu olup EBÖ, AFA'da hem tek boyutlu hem çok boyutlu olarak kullanılabilir sonuçlar vermenin yanı sıra sosyal bilimler alanı için oldukça yüksek düzeyde (%69) açıklanan varyansa (DeVellis, 2003) ve güvenilirlik katsayısına sahip olmakla birlikte DFA'nın bazı indeksleri ise vasat uyum vermiştir. Tablo 3'te DFA sonucunda ortaya çıkan modele ilişkin madde numaraları, standardize edilmiş faktör yük değerleri, gizil değişkenler ile gözlenen değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılığını ortaya koyan t değerleri ile gözlenen değişkenlerin gizil değişkende açıkladıkları varyansı gösteren R² değerleri verilmiştir.

Tablo 3. EBÖ'ye İlişkin Faktör Yük, t ve R² Değerleri

Boyutlar	Madde Numarası	Standardize Edilmiş Faktör Yük Değerleri (λ)	t	R ²
	8	0.69		.48
	10	0.73	16.39*	.53
	12	0.73	16.50*	.54
	13	0.74	16.58*	.55
	14	0.78	17.43*	.61
	15	0.77	17.22*	.59
	24	0.88	19.57*	.77
	25	0.80	17.88*	.64
1. Adalet, Eşitlik ve İnsan Onurunu Temel Alan Demokratik Çalışma Ortamı Sağlama	28	0.79	17.67*	.62
	30	0.86	19.07*	.73
	31	0.87	19.27*	.75
	32	0.87	19.42*	.76
	35	0.83	18.53*	.69
	36	0.86	19.26*	.75
	37	0.75	16.89*	.57
	48	0.83	18.46*	.68
	50	0.77	17.24*	.59
	51	0.79	17.72*	.63
	52	0.82	18.34*	.67

	26	0.76	.57	
	33	0.80	19.90* .63	
	34	0.81	20.31* .66	
	38	0.78	19.28* .60	
	39	0.59	14.18* .35	
	40	0.70	17.12* .49	
2. Özel Yaşama Saygılı, Tarafsız, Dürüst ve Güven Verme	41	0.78	19.48* .61	
	42	0.86	21.96* .75	
	43	0.82	20.46* .66	
	44	0.89	22.73* .79	
	45	0.86	21.88* .74	
	46	0.89	22.63* .79	
	47	0.81	20.19* .65	
	49	0.86	21.71* .73	
		1	0.75	.57
		2	0.82	19.80* .67
3. İnsan Odaklı Nitelikli Öğrenme Ortamı Oluşturma	3	0.60	13.98* .36	
	4	0.78	18.74* .60	
	5	0.81	19.67* .66	
	6	0.77	18.61* .60	
	21	0.82	19.79* .66	
		7	0.62	.39
4. Çıkar İlişkisinden Sakınma	9	0.65	12.15* .42	
	16	0.56	10.77* .31	
	17	0.76	13.59* .58	
	18	0.80	.64	
5. Güvene Dayalı İletişim Kurma ve Mesleki Hassasiyet	19	0.82	21.55* .67	
	20	0.80	20.81* .64	
	22	0.79	20.33* .62	

Tablo 3'ten görüleceği üzere gözlenen değişkenlerin (maddelerin) standardize edilmiş faktör yük değerlerinin görece yüksek olduğu ve EBÖ'de yer alan tüm maddelerin t değerlerinin de anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır. Birinci boyutta t değerleri 16.39 ile 19.57 arasında, maddelerin açıkladıkları varyans değerleri ise .48 ile .77 arasında; ikinci boyutta t değerleri 14.18 ile 22.73 arasında, maddelerin açıkladıkları varyans değerleri ise .35 ile .79 arasında; üçüncü boyutta t-değerleri 13.98 ile 19.80

arasında, maddelerin açıkladıkları varyans değerleri ise .36 ile .67 arasında; dördüncü boyutta t değerleri 10.77 ile 13.59 arasında, maddelerin açıkladıkları varyans değerleri ise .31 ile .58 arasında ve beşinci boyutta t değerleri 20.33 ile 21.55 arasında, maddelerin açıkladıkları varyans değeri ise .62 ile .67 arasında hesaplanmıştır. Buna göre gözlenen değişkenlerin gizil değişkende açıkladıkları varyans oranlarının görece yüksek, makul bir düzeyde olduğunu ifade etmek mümkündür. EBÖ'nün alt boyutlarının toplam puanları üzerinden alt ve üst %27'lik dilimlere göre karşılaştırılmasına ilişkin aritmetik ortalama ve t-testi sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. EBÖ'nün Alt Boyutlarının Alt ve Üst %27'lik Dilimlere Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Aritmetik Ortalama ve t-Testi Sonuçları

Boyutlar	Alt %27		Üst %27		Alt ve Üst Grup Karşılaştırması t-testi	p
	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S		
1. Adalet, Eşitlik ve İnsan Onurunu Temel Alan Demokratik Çalışma Ortamı Sağlama	75.18	11.18	95.00	0.00	21.49*	.000
2. Özel Yaşama Saygılı, Tarafsız, Dürüst ve Güven Verme	55.06	10.60	70.00	0.00	17.07*	.000
3. İnsan Odaklı Nitelikli Öğrenme Ortamı Oluşturma	29.34	5.06	34.80	.87	12.89*	.000
4. Çıkar İlişkisinden Sakınma	15.51	3.13	19.68	1.40	14.74*	.000
5. Güvene Dayalı İletişim Kurma ve Mesleki Hassasiyet	15.71	2.90	19.92	.49	17.37*	.000

*p= ,000; alt ve üst gruplar 146'şar kişiden oluşmuştur.

Tablo 4'ten görüleceği üzere alt ve üst %27'lik grupların puan ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi değerlerinin 1-5, boyutlar için sırasıyla 21.49, 17.07, 12.89, 14.74, 17.37 şeklinde olup bu değerlerin de anlamlı (p<.01) olduğu ortaya çıkmıştır. Çıkan bu sonuçlara göre EBÖ'nün alt boyutlar kapsamında öğretmenlerden etik beklentileri yüksek olanlar ile düşük olanları ayırmada güvenilirlik

ölçütlerinden birisi olarak yeterli olduğunu ifade etmek mümkündür. EBÖ'nün iç tutarlılığını incelemek amacıyla boyutların toplam puanlarının hem kendi aralarında hem de toplam ölçek puanı arasındaki korelasyon değerleri, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Boyutlar Arası Korelasyon Değerleri, Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Boyutlar	Boyutlar arası korelasyonlar						
	$\bar{\chi}$	Ss	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
EBÖ Toplam Puanları	223.38	25.19	.97**	.94**	.87**	.78**	.87**
1. Adalet, Eşitlik ve İnsan Onurunu Temel Alan Demokratik Çalışma Ortamı Sağlama	88.51	10.20		.86**	.81**	.69**	.84**
2. Özel Yaşama Saygılı, Tarafsız, Dürüst ve Güven Verme	65.40	8.45			.75**	.68**	.75**
3. İnsan Odaklı Nitelikli Öğrenme Ortamı Oluşturma	32.94	3.62				.67**	.78**
4. Çıkar İlişkisinden Sakınma	18.11	2.74					.66**
5. Güvene Dayalı İletişim Kurma ve Mesleki Hassasiyet	18.41	2.43					

** $p \leq .01$

Tablo 5'ten görüleceği üzere EBÖ ile alt boyutları arasındaki korelasyon değerlerinin oldukça yüksek olmak üzere .78 ile .97 arasında değiştiği ortaya çıkmıştır. Buna göre toplam EBÖ ile en yüksek korelasyon değerini "adalet, eşitlik ve insan onurunu temel alan demokratik çalışma ortamı sağlama" alt boyutu vermekte iken en düşük korelasyon değerini ise "çıkar ilişkisinden sakınma" alt boyutunun verdiği ortaya çıkmıştır. EBÖ'nün toplam puanı ile alt boyutlar ve alt boyutların da birbirleriyle olan korelasyon değerlerinin .01 düzeyinde anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır.

EBÖ'den alınan ortalama puanlar incelendiğinde, EBÖ (48 madde) alınabilecek en yüksek puan 240, en düşük puan ise 48 olup ölçeğin aritmetik ortalaması $\bar{\chi} = 223,38$ 'dir. Bu sonuç, öğretmenlerin okul müdürünün etik davranışlarına ilişkin beklentilerinin oldukça yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun yanında EBÖ'nün alt boyutları bağlamında değerlendirildiğinde birinci boyut olan, "adalet, eşitlik ve insan onurunu temel alan demokratik çalışma ortamı sağlama" alt boyutundan (19 madde) alınabilecek en yüksek puan 95 ve en düşük puan ise 19 olup

ölçeğin aritmetik ortalaması ($\bar{x}$ =88,51); ikinci alt boyut olan “özel yaşama saygılı, tarafsız, dürüst ve güven verme” alt boyutundan (14 madde) alınabilecek en yüksek puan 70 ve en düşük puan ise 14 olup ölçeğin aritmetik ortalaması ($\bar{x}$ =65,40); üçüncü alt boyut olan “insan odaklı nitelikli öğrenme ortamı oluşturma” alt boyutundan (7 madde) alınabilecek en yüksek puan 35 ve en düşük puan ise 7 olup ölçeğin aritmetik ortalaması ($\bar{x}$ =32,94); dördüncü alt boyut olan “çıkar ilişkisinden sakınma” alt boyutundan (4 madde) alınabilecek en yüksek puan 20 ve en düşük puan ise 4 olup ölçeğin aritmetik ortalaması ($\bar{x}$ =18,11); beşinci ve son alt boyut olan “güvene dayalı iletişim kurma ve mesleki hassasiyet” alt boyutundan (4 madde) alınabilecek en yüksek puan 20 ve en düşük puan ise 4 olup ölçeğin aritmetik ortalaması ($\bar{x}$ =18,41) şeklinde ortaya çıkmıştır.

Öğretmenlerin etik beklenti ölçeğinden elde ettikleri yüksek puanlar, öğretmenlerin okul müdürüne ilişkin etik beklentilerinin yüksek olmasını, düşük puanlar ise etik beklentilerinin düşük olmasını ifade etmektedir. EBÖ beş alt boyuttan oluşmakla birlikte her bir boyut için toplam puanlar elde edilmesinin yanı sıra alt boyutların toplanmasından da toplam puanlar elde edilmektedir. EBÖ’den alınabilecek en yüksek puan 240 iken en düşük puan ise 48’dir. Buna göre EBÖ’den alınan 48-86,4 arası puan öğretmenin okul müdürüne ilişkin düşük düzeyde etik beklentiye; 86,4-124,8 arası puan görece düşük (ortalama puanın altı) düzeyde etik beklentiye; 124,8-163,2 arası puan orta düzeyde etik beklentiye; 163,2-201,6 arası puan görece yüksek (ortalamanın üstü) düzeyde etik beklentiye ve 201,6-240 arası puanın ise yüksek etik beklentiye sahip olduğunu göstermektedir.

Okul Müdürü Etik Liderlik Davranışları Sergileme Ölçeğine (ELDÖ) İlişkin Bulgular

Öğretmen görüşlerine göre okul müdürlerinin etik liderlik davranışları sergileme düzeyini belirlemek için hazırlanan ölçeğin (ELDÖ) yapı geçerliği amacıyla AFA yapılmadan önce veri setinin faktörlere ayrılıp ayrılamayacağına karar veren KMO ve verinin çok değişkenli normalliğini gösteren Bartlett küresellik testleri incelenmiştir. Buna göre KMO .97 düzeyinde mükemmel yakın olup Bartlett testi de anlamlı çıkmak ($p < .05$) suretiyle veri setinin çok değişkenli normallik varsayımını karşıladığı sonucuna ulaşılmıştır.

ELDÖ’ye yönelik yapılan ilk analizde, döndürme işlemi yapılmadan ölçeğin tüm maddelerinin kusursuz şekilde tek boyutlu olarak varyansın %48,67’si olmak üzere makul bir düzeyde açıkladığı görülmüştür. Sosyal bilimlerde ölçülmeye çalışılan psikolojik yapının açıklanan varyansını artırmak hedefi kapsamında dik döndürme yapıldığı takdirde açıklanan varyans oranının %64,04’e çıkması dolayısıyla ölçeğin çok boyutlu olarak kullanılmasının uygun olduğuna karar verilmiştir. Bu kapsamda dik döndürme

suretiyle yapılan analizde makul yük değeri vermeyen 13. Madde, kesim noktası olarak alınan .40'ın altında faktör yük değeri vermesi nedeniyle analizden çıkarıldıktan sonra yapılan AFA'ya ilişkin boyutlar, boyutların açıkladıkları varyans oranı, maddelerin faktör yük değerleri ve madde toplam korelasyon değerleri Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Öğretmen Algılarına Göre Okul Müdürlerinin Sergilediği Etik Davranışların Sıklığına İlişkin Öğretmen Gözlemi Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Analizi

Maddeler	Faktör Yük Değerleri	Toplam Madde Korelasyonu
Faktör 1. Özel Yaşama Saygı Duyma, Tarafsız ve Güvenilir Olma		
46. Kişilerin özel yaşamına ilişkin bilgi edinme girişimlerinde bulunmaz.	.842	.854
45. Cinsellik içeren söz ve davranışlardan şiddetle kaçınır.	.827	.786
44. İnsanlar arasında dedikodu ve laf taşıyıcılık yapmaz.	.808	.839
47. Kişisel inanç ve siyasi görüşünü ele verecek tarzda hareket etmez.	.720	.793
49. Üst yöneticilerin çıkarına iş ve işlem yapmaz.	.700	.811
43. Sendikal ayrımcılık yapmaz.	.680	.774
42. Öğretmen, öğrenci ve personelle ilgili gerçekleri ve kayıtları değiştirmez ve hatalı kullanmaz.	.671	.748
50. Görevini icra ederken siyasi, dini ve ideolojik etki altında kalmadan hareket eder.	.616	.726
38. Okul çalışanlarına yönelik parmakla gösterme ve gözdağı verme gibi davranışlardan kaçınır.	.589	.748
33. Çalışanlar arasında ara bozuculuk yapmaz.	.588	.748
37. Öğretmenleri görmezden gelme, önemsememe, onları aşağılayıcı sözler, alay ve hoşlanılmayan şaka vb. davranışlardan kaçınır.	.580	.749
48. Kurumun kaynaklarından tüm öğretmenlerin eşit bir şekilde istifade etmesini sağlar.	.541	.731
26. Öğrencilerin huzurunda ve değişik ortamlarda meslektaşlarının aleyhinde söz söylemez.	.529	.748
51. Görevlerini vatana hizmet bilinci ve şuuru ile yapar.	.524	.685
41. Taciz ve istismar vakaları karşısında etkin ve tutarlı bir tavır sergiler.	.485	.605
29. Bencil davranışlar sergilemez.	.473	.686

17. Sembolik nitelikteki hediyeler hariç mesleki kararını ve tarafsızlığını etkileyecek hediyeleri kabul etmez. .445 .651

40. Öğretmen ve veli ilişkilerinde aşırı samimiyetten kaçınır. .439 .656

Boyutun Güvenirlilik Katsayısı: .960

Boyutun Açıkladığı Varyans: %18,63

Faktör 2. Mesleki Yönetim Etiği

1. Eğitim-Öğretimin sağlıklı ve güvenli bir ortamda yapılabilmesi için gereken önlemleri alır. .736 .738

18. Mesai ve ders saatlerine titizlikle uyar. .712 .747

6. Meslektaşları ile öğrencilerin kaliteli bir eğitim alması için işbirliği yapar. .698 .793

15. Kurumun amaç ve hedeflerine bağlıdır. .648 .769

8. Görevinin gerektirdiği her türlü bilgiyi, bilimsel ve teknolojik gelişmeleri takip ederek gelişimini sürdürür. .641 .680

52. Öğretmenlerin mesai ve ders saatlerine titizlikle uymaları yönünde gerekli tedbirleri alır. .628 .601

5. Yasal zorunluluklar ve acil durumlar dışında gizli bilgileri korur ve kimseyle paylaşmaz. .616 .725

2. Eğitim öğretim faaliyetlerini sevgi ve saygı temelinde planlar. .614 .782

23. Tüm koşullarda gerçeği söyler. .579 .772

4. Eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde öğretmenler arasında eşitlik, tarafsızlık ve liyakat ilkelerine uygun hareket eder. .573 .743

21. Dürüst ve doğru sözlüdür. .554 .778

14. Meslektaşlarıyla ilgili edindiği bilgilerde gizliliğe riayet eder. .543 .738

12. Bilgi birikimini ve mesleki tecrübelerini hiçbir menfaat beklemezsiniz paylaşır. .488 .690

Boyutun Güvenirlilik Katsayısı: .946

Boyutun Açıkladığı Varyans: %17,27

Faktör 3. Demokratik ve Güven Temelli Çalışma Ortamı Oluşturma

30. Öğretmenlerin farklı düşünebileceğini kabul eder. .756 .815

31. Tartışmalara yapıcı ve anlayışlı bir şekilde katılır. .747 .840

28. Tartışmalar için özgür ortamlar oluşturur. .689 .803

22. Alçak gönüllüdür. .672 .777

32. Çalışanların ve öğrencilerin kişiliklerini özgürce ve eksiksiz olarak gerçekleştirmesi için demokratik tutum sergiler. .658 .809

19. Samimi ve güvene dayalı bir iletişim kurar.	.614	.808
24. Bireysel hakları korur.	.597	.817
34. Okulda tek adam kültürünün oluşmasına müsaade etmez.	.568	.715
35. Görev ve sorumluluklarına ilişkin hesap verebilirlik algısı yüksektir.	.556	.788
36. Öğretmenlerin saygınlık ve onurunun korunması konusunda gereken hassasiyeti gösterir.	.555	.765
10. Hatalarını kabul eder.	.486	.689
25. Öğretmenlere öğrencilerle ilgili güven sarsıcı veya önyargılı yaklaşımlara neden olacak telkin ve yönlendirmelerden sakınır.	.470	.676

Boyutun Güvenirlik Katsayısı: .953

Boyutun Açıkladığı Varyans: %16,08

Faktör 4. Rol Model Davranışlar Sergileme

7. Toplum nezdinde kötü kabul edilen alışkanlıklara sahip değildir.	.650	.597
9. Mesleki nüfuzunu (güç) kullanarak kişisel menfaat sağlamaz.	.576	.646
3. Öğrenciyi utandıracak, onurunu kıracak söz ve davranışlardan kaçınır.	.497	.519
11. Mesleğini sevmediği izlenimini verecek davranışlardan kaçınır.	.452	.646
20. Üzüntü, sıkıntı, mutsuzluk gibi kişisel durumlarını okul çalışanlarına ve öğrenciyeye yansıtmaz.	.436	.615

Boyutun Güvenirlik Katsayısı: .813

Boyutun Açıkladığı Varyans: %6,28

Faktör 5. Karar Alma Sürecinde Kamu Yararını Gözetme

27. Dini konularda fayda amaçlı faaliyetlerde bulunmaz.	.653	.482
39. Okulun genelini ilgilendiren kararlar alınırken kişilerin çıkarlarını görmezden gelir.	.629	.528
16. Karar alma aşamasında keyfi hareket ederek acele etmez.	.468	.582

Boyutun Güvenirlik Katsayısı: .711

Boyutun Açıkladığı Varyans: %5,77

Toplam Ölçek:

Açıklanan Toplam Varyans: %64,03; Cronbach's Alpha: .980

Tablo 6'dan görüleceği üzere son yapılan faktör analizi sonucunda ölçeğin 5 boyutta kararlı bir yapı ve makul düzeyde açıklanan varyans ve güvenilirlik katsayısına sahip olduğu görülmüştür. "Özel yaşama saygı duyma, tarafsız ve güvenilir olma" şeklinde isimlendirilen birinci boyut 17, 26, 29, 33, 37, 38, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50 ve 51 numaralı maddelerden oluşmakta olup maddelerin faktör yük değerleri .44 ile .84 arasında, madde toplam güvenilirlik katsayıları ise .66 ile .85 arasında değişmektedir. Boyutun açıkladığı varyans %18,63 iken boyutun güvenilirlik katsayısı .96 ve öz değeri ise 9,5 olarak hesaplanmıştır.

"Mesleki yönetim etiği" şeklinde isimlendirilen ikinci boyut 1, 2, 4, 5, 6, 8, 12, 14, 15, 18, 21, 23 ve 52 numaralı maddelerden oluşmakta olup maddelerin faktör yük değerleri .49 ile .74 arasında, madde toplam güvenilirlik katsayıları ise .69 ile .79 arasında değişmektedir. Boyutun açıkladığı varyans %17,27 iken boyutun güvenilirlik katsayısı .95 öz değeri ise 8,8 olarak hesaplanmıştır.

"Demokratik ve güven temelli çalışma ortamı oluşturma" şeklinde isimlendirilen üçüncü boyut 10, 19, 22, 24, 25, 28, 30, 31, 32, 34, 35 ve 36 numaralı maddelerden oluşmakta olup maddelerin faktör yük değerleri .47 ile .76 arasında, madde toplam güvenilirlik katsayıları ise .68 ile .84 arasında değişmektedir. Boyutun açıkladığı varyans %16,08 iken boyutun güvenilirlik katsayısı .95 ve öz değeri ise 8,2 olarak hesaplanmıştır.

"Rol model davranışlar" şeklinde isimlendirilen dördüncü boyut 3, 7, 9, 11 ve 20 numaralı maddelerden oluşmakta olup maddelerin faktör yük değerleri .44 ile .65 arasında, madde toplam güvenilirlik katsayıları ise .52 ile .60 arasında değişmektedir. Boyutun açıkladığı varyans %6,3 iken boyutun güvenilirlik katsayısı .81 ve öz değeri ise 6,3 olarak hesaplanmıştır.

"Karar alma sürecinde kamu yararını gözetme" şeklinde isimlendirilen beşinci boyut 16, 27 ve 39 numaralı maddelerden oluşmakta olup maddelerin faktör yük değerleri .47 ile .65 arasında, madde toplam güvenilirlik katsayıları ise .48 ile .58 arasında değişmektedir. Boyutun açıkladığı varyans %5,8 iken boyutun güvenilirlik katsayısı .71 ve öz değeri ise 3,54 olarak hesaplanmıştır.

ELDÖ'nün açıkladığı toplam varyans %64,03 ve toplam güvenilirlik katsayısı .98 olarak hesaplanmıştır. ELDÖ'de yer alan maddelerin faktör yük değerleri, madde toplam-korelasyon değerleri ve boyutların açıkladıkları varyans ile güvenilirlik katsayıları dikkate alındığında ölçeğin oldukça açıklayıcı ve iç tutarlılığa sahip olduğunu ifade etmek mümkündür.

AFA'da 51 maddede 5 boyut olarak ortaya çıkan ELDÖ'nün kuramsal modelinin uyum indekslerini incelemek amacıyla Lisrel programıyla DFA yapılmıştır.

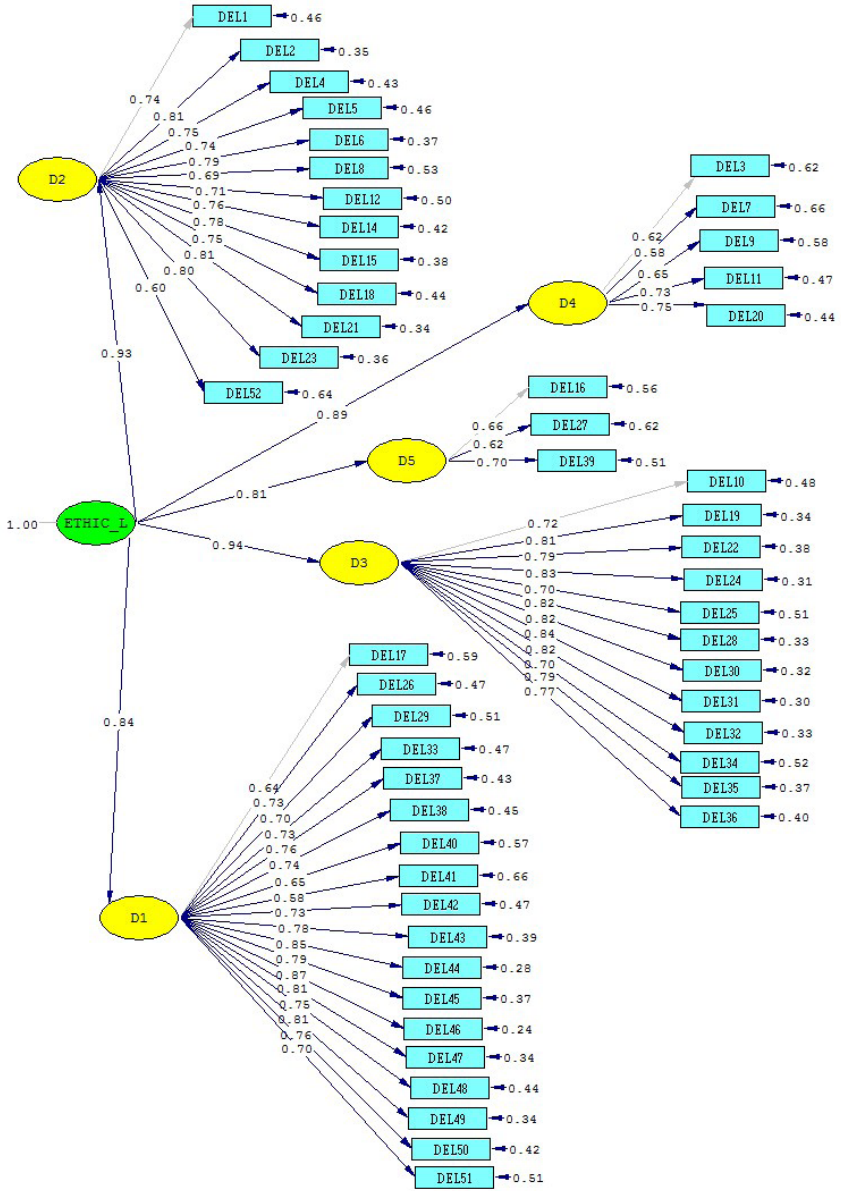
ELDÖ'nün maddeler (göstergeler) ile gizil değişkenler (alt boyutlar) ve gizil değişkenler ile ELDÖ arasındaki ilişkileri gösteren yol şeması Şekil 2'de modelin uyum indeksleri ise Tablo 7'de verilmiştir.

Şekil 2'den görüleceği üzere gizil değişkenlerden gözlenen değişkenlere doğru çizilen tek yönlü okların üzerindeki değerler, maddelerin faktör yük değerlerini, maddelere sağ dış taraftan gelen oklar üzerindeki değerler ise maddenin hata varyansını bunun yanında ELDÖ'den (ETHIC_L) D1-D5 arası boyutlara giden okların üzerindeki değerler ise gizil değişkenler arasındaki standartlaştırılmış ilişki katsayılarını göstermektedir. Buna göre birinci boyuta ilişkin (Şekil 1'de D1) maddelerin faktör yük değerleri .58 ile .85 arasında, hata varyansları ise .28 ile .66 arasında; ikinci boyuta ilişkin (Şekil 1'de D2) maddelerin faktör yük değerleri .60 ile .81 arasında, hata varyansları ise .34 ile .64 arasında; üçüncü boyuta ilişkin (Şekil 1'de D3) maddelerin faktör yük değerleri .70 ile .84 arasında, hata varyansları ise .30 ile .52 arasında; dördüncü boyuta ilişkin (Şekil 1'de D4) maddelerin faktör yük değerleri .58 ile .75 arasında, hata varyansları ise .44 ile .66 arasında ve beşinci boyuta ilişkin (Şekil 1'de D5) maddelerin faktör yük değerleri ise .62 ile .70 arasında, hata varyansları ise .51 ile .62 arasında olduğu hesaplanmıştır. Bu sonunca göre gözlenen değişkenlerin faktör yük değerlerinin görece yüksek (makul) olduğu bunun yanında ise tüm maddeler dikkate alındığında diğer boyutlar düşük olmakla birlikte D4 ve D5 boyutlarına ilişkin maddelerin hata varyanslarının diğer boyutlara oranla görece yüksek çıktığı görülmüştür. ELDÖ ile alt boyutları arasındaki ilişkiler incelendiğinde boyut sırasına göre ilişki katsayılarının (Lambda) sırasıyla $\lambda = .84, .93, .94, .89$ ve $.91$ olmak üzere oldukça yüksek düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır. Tablo 7'de ELDÖ'ye ilişkin kurulan modelin uyum indeksleri verilmiştir.

Tablo 7. ELDÖ'ye İlişkin Kurulan Modelin Uyum İndeksleri

X ²	SD	P-Değeri	CFI	NFI	AGFI	IFI	GFI	SRMR	RMSEA
6057.58	1219	0.000	.98	.97	.67	.98	.69	.068	.086

Tablo 7'deki uyum indeksleri incelendiğinde χ^2/sd 'nin (Marsh, Balla ve McDonald, 1988) 4.97 şeklinde çıkan değerinin zayıf uyum olarak değerlendirildiğini ifade etmek mümkündür. χ^2 değerinin örnekleme duyarlı olması (Şimşek, 2007) dolayısıyla diğer uyum indekslerine bakılması uygun olacaktır. .98 olarak hesaplanan CFI'nin .97 olarak hesaplanan NFI değerinin ve .98 olarak hesaplanan IFI değerlerinin ise mükemmel uyuma (Sivo, Fan, Witta ve Willse, 2010; Şimşek, 2007),

Chi-Square=6057.58, df=1219, P-value=0.00000, RMSEA=0.086

Şekil 2. ELDÖ'ye İlişkin Göstergeler ile Gizil Değişkenler Arasındaki ilişkiler

.068 olarak hesaplanan SRMR'nin kabul edilebilir (McDonald ve Moon-Ho, 2002) uyuma ve son olarak da .086 şeklinde hesaplanan RMSEA'nin (Sivo, Fan, Witta ve Willse, 2010) zayıf uyuma tekabül ettiğine ilişkin görüşlerin yanında .05 ile .10 arasındaki SRMR ve RMSEA'nın kabul edilebilir olduğuna ilişkin (MacCallum, Browne ve Sugawara, 1996) görüşler de mevcuttur. Bunun yanında .67 ile .69 şeklinde hesaplanan AGFI ve GFI değerlerinin ise zayıf uyuma işaret ettiğini belirtmek mümkündür. Zayıf değerlerin iyileştirilmesi amacıyla denenen modifikasyonun ise anlamlı artışlar sağlamaması dolayısıyla ilgili analiz sonuçlarının mevcut hâliyle kullanılması uygun görülmüştür. Tablo 8'de DFA sonucunda ortaya çıkan modele ilişkin madde numaraları, standardize edilmiş faktör yük değerleri, gizil değişkenler ile gözlenen değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılığını ortaya koyan t değerleri ile gözlenen değişkenlerin gizil değişkende açıklanan varyansı gösteren R^2 değerleri verilmiştir.

Tablo 8'den görüleceği üzere gözlenen değişkenlerin (maddelerin) standardize edilmiş faktör yük değerlerinin görece yüksek olduğu ve ELDÖ'de yer alan tüm maddelerin t değerlerinin de anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır. Birinci boyutta t değerleri 12.42 ile 17.22 arasında, maddelerin açıkladıkları varyans değerleri ise .34 ile .76 arasında; ikinci boyutta t değerleri 13.99 ile 19.51 arasında, maddelerin açıkladıkları varyans değerleri ise .36 ile .66 arasında; üçüncü boyutta t-değerleri 16.11 ile 19.53 arasında, maddelerin açıkladıkları varyans değerleri .48 ile .70 arasında; dördüncü boyutta t değerleri 11.40 ile 13.81 arasında, maddelerin açıkladıkları varyans değerleri ise .34 ile .56 arasında ve beşinci boyutta t değerler 11.52 ile 12.64 arasında, maddelerin açıkladıkları varyans değeri .38 ile .49 arasında hesaplanmıştır. Buna göre gözlenen değişkenlerin gizil değişkende açıkladıkları varyans oranlarının görece yüksek (makul bir düzeyde) olduğunu söylemek mümkündür. ELDÖ'nün alt boyutlarının toplam puanları üzerinden alt ve üst %27'lik dilimlere göre karşılaştırılmasına ilişkin aritmetik ortalama ve t-testi sonuçları Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 8. ELDÖ'ye İlişkin Faktör Yük, t ve R² Değerleri

Boyutlar	Madde Numarası	Standardize Edilmiş Faktör Yük Değerleri (λ)	t	R ²
1. Özel Yaşama Saygı Duyma, Tarafsız ve Güvenilir Olma	17	0.64		.41
	26	0.73	14.93*	.53
	29	0.70	14.43*	.49
	33	0.73	14.93*	.53
	37	0.76	15.41*	.57
	38	0.74	15.19*	.55
	40	0.65	13.67*	.43
	41	0.58	12.42*	.34
	42	0.73	14.98*	.53
	43	0.78	15.81*	.61
	44	0.85	16.82*	.72
	45	0.79	16.01*	.63
	46	0.87	17.22*	.76
	47	0.81	16.32*	.66
	48	0.75	15.24*	.56
	49	0.81	16.32*	.66
	50	0.76	15.54*	.58
51	0.70	14.45*	.49	
2. Mesleki Yönetim Etiği	1	0.74		.54
	2	0.81	19.29*	.65
	4	0.75	17.88*	.57
	5	0.74	17.49*	.54
	6	0.79	18.99*	.63
	8	0.69	16.23*	.47
	12	0.71	16.77*	.50
	14	0.76	18.09*	.58
	15	0.78	18.72*	.62
	18	0.75	17.71*	.56
	21	0.81	19.51*	.66
23	0.80	19.16*	.64	
52	0.60	13.99*	.36	

	10	0.72		.52
	19	0.81	18.97*	.66
	22	0.79	18.30*	.62
	24	0.83	19.34*	.69
	25	0.70	16.26*	.49
3. Demokratik ve Güven Temelli Çalışma Ortamı Oluşturma	28	0.82	19.06*	.67
	30	0.82	19.14*	.68
	31	0.84	19.53*	.70
	32	0.82	19.10*	.67
	34	0.70	16.11*	.48
	35	0.79	18.47*	.63
	36	0.77	17.96*	.60
4. Rol Model Davranışlar Sergileme	3	0.62		.38
	7	0.58	11.40*	.34
	9	0.65	12.45*	.42
	11	0.73	13.50*	.53
	20	0.75	13.81*	.56
5. Karar Alma Sürecinde Kamu Yararını Gözetme	16	0.66		.44
	27	0.62	11.52*	.38
	39	0.70	12.64*	.49

Tablo 9. ELDÖ'nün Alt Boyutlarının Alt ve Üst %27'lik Dilimlere Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Aritmetik Ortalama ve t-Testi Sonuçları

Boyutlar	Alt %27		Üst %27		Alt ve Üst Grup Karşılaştırması t-testi	p
	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S		
1. Özel Yaşama Saygı Duyuma, Tarafsız ve Güvenilir Olma	71.08	15.66	79.75	14.85	4.86*	.000
2. Mesleki Yönetim Etiği	52.55	8.66	57.36	10.06	4.38*	.000
3. Demokratik ve Güven Temelli Çalışma Ortamı Oluşturma	47.23	8.62	52.47	9.78	6.68*	.000

4. Rol Model Davranışlar Sergileme	19.15	4.23	21.37	4.37	4.40*	.000
5. Karar Alma Sürecinde Kamu Yararını Gözetme	10.83	3.12	12.28	3.22	3.90*	.000

*p= ,000; alt ve üst gruplar 146'şar kişiden oluşmuştur.

Tablo 9'dan görüleceği üzere alt ve üst %27'lik grupların puan ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin t testi değerlerinin 1-5. boyutlar için sırasıyla 4.86, 4.38, 6.68, 4.40, 3.90 şeklinde olup bu değerlerin de anlamlı ($p < .01$) olduğu ortaya çıkmıştır. Çıkan bu sonuçlara göre ELDÖ'nün alt boyutlar kapsamında okul müdürünün sergilediği etik davranışlara ilişkin öğretmen algısı yüksek olanlar ile düşük olanları ayırmada güvenilirlik ölçütlerinden birisi olarak yeterli olduğunu ifade etmek mümkündür. ELDÖ'nün iç tutarlılığını incelemek amacıyla boyutların toplam puanlarının hem kendi aralarında hem de toplam ölçek puanı arasındaki korelasyon değerleri, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Faktörler Arası Korelasyon Değerleri, Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma

Boyutlar	Faktörler arası korelasyonlar						
	$\bar{X}$	Ss	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Etik Liderlik Davranış Ölçeği (ELDÖ) Toplam Puanı	214.31	36.75	.93**	.89**	.92**	.82**	.73**
1. Özel Yaşama Saygı Duyuma, Tarafsız ve Güvenilir Olma	76.80	14.84		.71**	.77**	.74**	.68**
2. Mesleki Yönetim Etiği	55.34	9.31			.86**	.69**	.56**
3. Demokratik ve Güven Temelli Çalışma Ortamı Oluşturma	49.94	9.59				.68**	.60**
4. Rol Model Davranışlar Sergileme	20.60	4.32					.61**
5. Karar Alma Sürecinde Kamu Yararını Gözetme	11.64	3.08					

Tablo 10'dan görüleceği üzere ELDÖ ile alt boyutları arasındaki korelasyon değerlerinin oldukça yüksek düzeyde olmak üzere .73 ile .93 arasında değiştiği ortaya

çıkıştır. Buna göre toplam ELDÖ ile en yüksek korelasyon değerini “özel yaşama saygı duyma, tarafsız ve güvenilir olma” alt boyutu vermekte iken en düşük korelasyon değerini ise “karar alma sürecinde kamu yararını gözetme” alt boyutunun verdiği ortaya çıkmıştır. ELDÖ’nün toplam puanı ile alt boyutlar ve alt boyutların da birbirleriyle olan korelasyon değerlerinin .01 düzeyinde anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır.

ELDÖ’den alınan yüksek puanlar, öğretmen görüşlerine göre okul müdürünün etik liderlik davranışlarını yüksek düzeyde sergilediklerini, düşük puanlar ise etik liderlik davranışlarını düşük düzeyde sergilediklerini ifade etmektedir. ELDÖ beş alt boyuttan oluşmakla birlikte her bir boyut için toplam puanlar elde edilmenin yanı sıra alt boyutların toplanmasından da toplam puanlar elde edilmektedir. ELDÖ’den alınabilecek en yüksek puan 255 iken en düşük puan 51’dir. Buna göre ELDÖ’den alınan 51-91,8 arası puan öğretmen algısına göre okul müdürünün etik liderlik davranışlarını düşük düzeyde sergilediğini, 91,82-132,6 arası puan etik liderlik davranışlarını görece düşük (ortalama puanın altı) düzeyde sergilediğini, 132,6-173,4 arası puan etik liderlik davranışlarını orta düzeyde sergilediğini, 173,4-214,2 arası puan etik liderlik davranışlarını görece yüksek (ortalamanın üstü) düzeyde sergilediğini ve 214,2-255 arası puan ise etik liderlik davranışlarını yüksek düzeyde sergilediğini göstermektedir.

ELDÖ’den alınan ortalama puanlar incelendiğinde (51 madde) alınabilecek en yüksek puan 255, en düşük puan ise 51 olup ölçeğin aritmetik ortalaması ise $M=214,31$ ’dir. Bu sonuç, öğretmen algılarına göre okul müdürlerinin etik davranışları yüksek düzeyde sergilediklerini ortaya koymaktadır. Bunun yanında ELDÖ’nün alt boyutları bağlamında değerlendirildiğinde birinci boyut olan “özel yaşama saygı duyma, tarafsız ve güvenilir olma” alt boyutundan (18 madde) alınabilecek en yüksek puan 90 ve en düşük puan 18 olup ölçeğin aritmetik ortalaması ($M=76,80$), ikinci alt boyut olan “mesleki yönetim etiği” alt boyutundan (13 madde) alınabilecek en yüksek puan 65 ve en düşük puan ise 13 olup ölçeğin aritmetik ortalaması ($M=55,34$), üçüncü alt boyut olan “demokratik ve güven temelli çalışma ortamı oluşturma” alt boyutundan (12 madde) alınabilecek en yüksek puan 60 ve en düşük puan ise 12 olup ölçeğin aritmetik ortalaması ($M=49,94$), dördüncü alt boyut olan “rol model davranışlar sergileme” alt boyutundan (5 madde) alınabilecek en yüksek puan 25 ve en düşük puan ise 5 olup ölçeğin aritmetik ortalaması ($M=20,60$), beşinci ve son alt boyut olan “karar alma sürecinde kamu yararını gözetme” alt boyutundan (3 madde) alınabilecek en yüksek puan 15 ve en düşük puan ise 3 olup ölçeğin aritmetik ortalaması ($M=11,64$) şeklinde ortaya çıkmıştır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu araştırma kapsamında öğretmenlerin okul müdürüne ilişkin etik davranış beklentilerini ve bu davranışların yerine getirilmesine ilişkin aynı maddelerin (göstergelerin) farklı seçeneklere göre değerlendirilmesi sonucunda iki adet ölçek geliştirme çalışması ve bu ölçeklerin geçerlik ve güvenilirliklerine ilişkin ayrıntılı istatistikler yapılmıştır.

Ölçeklere ilişkin maddeler (göstergeler), ilgili bilimsel alanyazın taraması yapıldıktan sonra alan uzmanları ve öğretmen görüşleri alınarak araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Taslak ölçme aracı, önceden belirlenmiş herhangi bir kuram veya modele dayanılarak hazırlanmamış olduğu için veriler üzerinde keşfedici bir yaklaşım sunan AFA, ortaya çıkan modelin okul yaşamı uygulamaları ile uyum düzeyini belirlemek için ise DFA ardından da çeşitli madde analizleri yapılmıştır. Taslak ölçme aracında 52 adet olumlu madde yer almış olup ölçeğin sol tarafında etik beklentilere ilişkin seçenekler, sağ tarafında ise etik davranışların okul müdürü tarafından yerine getirilmesine ilişkin seçenekler yer almıştır. İki adet ölçek olması dolayısıyla analizlerin tamamı her iki ölçek için de yapılmıştır.

EBÖ ve ELDÖ'ye ilişkin KMO ve Bartlett testlerinin ardından yapılan AFA'da, ölçekler tek boyutlu olarak da makul sonuçlar vermekle birlikte açıklanan varyans oranını artırmak ve bilimsel bilgiyi detaylandırmak amacıyla yapılan dik döndürme sonucunda her iki ölçeğin beş boyut altında makul/kararlı bir yapı daha yüksek varyans sonucu verdiği ortaya çıkmıştır. EBÖ Ölçeğinin alt boyutları: 1) Adalet, eşitlik ve insan onurunu temel alan demokratik çalışma ortamı sağlama, 2) özel yaşama saygılı, tarafsız, dürüst ve güven verme, 3) insan odaklı nitelikli öğrenme ortamı oluşturma, 4) çıkar ilişkisinden sakınma ve 5) güvene dayalı iletişim kurma ve mesleki hassasiyet şeklinde; ELDÖ ölçeğinin alt boyutları ise 1) özel yaşama saygı duyma, tarafsız ve güvenilir olma, 2) mesleki yönetim etiği, 3) demokratik ve güven temelli çalışma ortamı oluşturma, 4) rol model davranışlar sergileme ve 5) karar alma sürecinde kamu yararını gözetme şeklinde isimlendirilmiştir.

EBÖ'nün açıkladığı toplam varyans %69,13 ve toplam güvenilirlik katsayısı .98 iken ELDÖ'nün açıkladığı toplam varyans %64,03 ve toplam güvenilirlik katsayısı ise .98 olarak hesaplanmıştır. EBÖ ve ELDÖ'de yer alan maddelerin faktör yük değerleri, madde toplam korelasyon değerleri ve boyutların açıkladıkları varyans ile güvenilirlik katsayıları dikkate alındığında her iki ölçeğin oldukça açıklayıcı ve iç tutarlığa sahip olduğunu ifade etmek mümkündür. EBÖ'ye yönelik yapılan DFA sonucunda, EBÖ ile alt boyutları arasındaki ilişkiler incelendiğinde boyut sırasına

göre ilişki katsayılarının (Lambda) sırasıyla $\lambda = .96, .89, .91, .86$ ve $.94$ şeklinde olduğu ELDÖ ile alt boyutları arasındaki ilişkiler katsayılarının (Lambda) ise sırasıyla $\lambda = .84, .93, .94, .89$ ve $.81$ olmak üzere oldukça yüksek düzeyde ortaya olduğu ortaya çıkmıştır. Ölçeklere ilişkin modelin uyum indeksleri incelendiğinde her iki ölçekte CFI, NFI ve IFI iyi uyum, χ^2/sd ile RMSEA zayıf uyum vermekte iken SRMR, EBÖ için kabul edilebilir, ELDÖ için ise zayıf uyum katsayıları vermiştir. EBÖ ve ELDÖ’de yer alan tüm maddelerin gizil değişkenler ile olan t değerlerinin de anlamlı olmasının yanında güvenirlilik amacıyla yapılan alt ve üst %27’lik grupların puan ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi değerlerinin de anlamlı ($p < .01$) olduğu ortaya çıkmıştır. Her iki ölçeğin toplam puanı ile alt boyut puanları ve alt boyutların da birbirleriyle olan korelasyon değerlerinin $.01$ düzeyinde anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır.

Bu araştırmada, öğretmen görüşlerine göre okul müdürünün etik liderlik davranışları sergilemesine ilişkin geliştirilen taslak ölçekte 52 madde yer almıştır. Ölçme aracına yönelik yapılan yapı geçerliği analizi sonucunda ölçeğin tek boyutlu olarak herhangi bir döndürme ve müdahale işlemi yapmadan maddelerin tamamının çalıştığı, geçerli ve güvenilir sonuçlar verdiği ortaya çıkmakla birlikte bilimsel bilgiyi detaylandırmak ve sınıflandırmak amacıyla dik döndürme işlemi yapılmış ve bir maddenin çıkarılması suretiyle ölçeğin kararlı bir yapıya kavuştuğu anlaşılmıştır. Bu sonuca göre bu araştırma kapsamında geliştirilen okul müdürü etik liderlik davranışları sergileme ölçeği, 51 madde ve beş boyuttan oluşmakta ve oldukça geçerli ve güvenilir değerlere sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de eğitim örgütlerinde öğretmenler üzerinde yapılan diğer etik liderlik ölçek geliştirme çalışmalarına değinmek gerekirse Yılmaz’ın (2006) doktora tezi için geliştirdiği etik liderlik ölçeği 44 madde ve dört boyuttan oluşmuştur. Bu boyutlar ise “iletişimsel etik”, “iklimsel etik”, “karar vermede etik” ve “davranışsal etik” şeklinde kavramlaştırılmış olup dört boyutun açıkladığı toplam varyans %61,14 olup ölçeğin toplam güvenirlilik katsayısı ise $.97$ şeklinde hesaplanmıştır. Yılmaz’ın (2006) ölçeğindeki boyut isimleri, ölçeklerin farklı olması dolayısıyla bu araştırma kapsamında ortaya çıkan boyut isimlerinden farklı olmakla birlikte “bencil olmama”, “adaletli olma”, “farklı öğretmen görüşlerine saygı duyma”, “tartışmalarda yapıcı ve anlayışlı olma”, “doğru sözlü olma ve dürüst davranma”, “karşılaşılan durumlar karşısında cesaretli ve sabırlı olma”, “insanlara eşit davranma”, “bireysel hakları koruma” gibi çok sayıda benzer ifadeler olduğu ifade edilebilir. Etik liderlik ölçek geliştirme çalışmasının yapıldığı başka bir araştırmada (Uğurlu ve Sincar, 2012), 24 maddeden oluşan ölçeğin tek boyutlu bir yapıda olduğu, varyansın %65,4’ünü açıkladığı ve Cronbah

Alpha güvenilirlik katsayısının ise .94 olduğu ortaya çıkmıştır. Bu araştırmada geliştirilen ölçekler de tek boyutlu olarak EBÖ için varyansın %55,7'sini, ELDÖ için ise %48,6'sını açıklamanın yanı sıra “öğretmenler ile sıcak ve samimi ilişkiler kurma”, “öğretmenler ile görüş alışverişinde bulunma”, “personel arasında adil olma”, “okul yönetiminde politik ayrımcılık yapmama ve okul yönetimine yansıtma”, “karar verme süreçlerinde personel haklarını koruma”, “ödül verilmesinde adaletli olma” gibi çok sayıda benzer maddeler mevcuttur. Farklı bir çalışmada (Özen ve Durukan, 2016) ise örgütsel etik iklim ölçeği uyarlama çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada ölçek beş boyuttaki toplam 22 maddeden oluşmuş olup beş faktörün açıkladığı toplam varyans %57,69, Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı ise .87 şeklinde hesaplanmış, ölçeğe yönelik yapılan doğrulayıcı faktör analizinin de kabul edilebilir katsayılar verdiği bulunmuştur.

Bu araştırmada, öğretmenlerin okul müdürlerinin etik davranışlarına yönelik beklentilerinin oldukça yüksek düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır. Toker (2007), öğretmenlerin okul müdürlerinden etik ile ilişkili olarak öğretimin denetimi alt boyutundaki liderlik davranışlarının “oldukça çok” düzeyinde beklemekte iken okul müdürünün bu davranışları ise “nadiren” yerine getirdikleri sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırmada elde edilen diğer bir sonuç ise öğretmen algılarına göre okul müdürlerinin okulun yönetim sürecinde oldukça yüksek düzeyde etik liderlik davranışları sergiledikleri ortaya çıkmıştır. Bu araştırma kapsamında ortaya çıkan okul müdürlerinin yüksek düzeyde etik liderlik davranışları göstermesine ilişkin sonuçlar, farklı araştırmalarda (Akçekoçe ve Bilgin, 2016; Çimen ve Karadağ, 2019; Küçükşüleymanoğlu ve Çelik, 2014; Sağlam ve Emirbey, 2017; Tabancalı ve Çakıroğlu, 2017; Uranbey, 2018) ortaya çıkmıştır. Etik liderlik davranışlarının okul müdürleri tarafından sergilenme sıklığına ilişkin öğretmenlerin farkındalığının bu denli yüksek olması, eğitim örgütlerinin etik yönetim karakterine büründüğü izlenimini vermektedir. Elbette bunda başta etik kavramına ilişkin farklı türlerde ve yeterli düzeyde bilgi sahibi olduğunu beyan eden öğretmen kadrosunun olması ile izlenenlerde etik liderlik modelini benimseyen ve bu çerçevede hareket ettiği izlenimi uyandıran okul müdürlerinin etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

Araştırmanın sonuçlarına dayalı olarak şu öneriler geliştirilmiştir:

Ölçek, kamu okullarına yönetici görevlendirmelerinde İl Millî Eğitim Müdürlükleri tarafından uygulanan mülakatlar öncesinde eğitim kurumu yönetici adaylarının etik farkındalık düzeylerini belirlemek amacıyla kullanılması durumunda, nitelikli aday seçimine katkı sağlayabilir.

Öğretmenlerin, okul müdürlerinin etik davranışları yüksek düzeyde sergilediği algısının devamlılığını sağlamaya dönük çalışmalar yapılabilir. Bu kapsamda etik eğitim süreçlerini konu edinen akademik okuma saati benzeri uygulamaların yanında çeşitli hizmet içi (seminer, panel, söyleyişi, münazara vb.) etkinlikler yaygınlaştırılabilir.

Öğretmenlerin algılarına göre etik davranışlara yönelik oldukça yüksek düzeydeki beklentilerin ve liderlik davranışlarının olduğu kamu okullarında oluşan etik iklim ve kültürün akademik başarıya ve olumlu örgütsel çıktılara dönüşmesi için okul müdürlerinin etik liderlik profillerini öğretimsel liderlik, vizyoner liderlik, kültürel liderlik, dağıtımsal liderlik vb. liderlik nitelikleriyle harmanlaması önerilir.

Developing Principals' Ethical Expectation Scale and Ethical Leadership Scale: Validity and Reliability Study

Abdurrahman İlğan, Mustafa Ekiz

Theoretical Framework

Ethics involves moral issues and choices and deals with the proper and improper behaviors displayed in the business environment. Organizational behaviors are affected by policies related to ethical codes, reward and punishments systems, and managers' leadership styles. The need to explore the phenomenon of ethical leadership in organizations has been prompted by the increasing societal concern regarding the unacceptability of organizational leaders being indifferent to moral responsibility, much less being engaged in unethical behaviors (Mendonca & Kanningo, 2007). Ethical standards have changed rapidly over the past decade or so, and the rate of change is increasing (Bellingham, 2003). Ethical leadership nowadays has become more important within the complexities of the world. The issues educational organizations face such as inequality, especially in terms of gender, socio-economic background, decision making, student assessment, and teachers' performance evaluation are some of the important topics related to ethical issues.

Globalization has caused serious ethical problems in various fields, education being one of these. The problems caused by globalization have also been witnessed by educational administrations and have caused various ethical dilemmas for scho-

@ Prof. Dr., İzmir Demokrasi Üniversitesi, abdurrahman.ilgan@idu.edu.tr

0000-0002-2972-7727

@ Şehit Mansur Cansız Anadolu İmam Hatip Lisesi, ekizm001@gmail.com

0000-0003-1512-7023

ol managers, teachers, students, and societies as a whole. These ethical dilemmas lay the burden on organizational managers to be ethical leaders. Humans themselves are the reason why schools exist that have been inspired to train individuals who adopt social roles and live in harmony with other members of society. Schools' human resources are the basic factor that define the future societal framework. When summarizing the basic philosophy of education as the process of changing individuals' behaviors toward a desired course by making accurate and ideal use of educational resources, the importance of having talented school managers with ethical leader profiles is understandable for being able to realize educational organizations' educational philosophy.

Being the school leader, principals are able to develop ethics codes. Browne (2020) suggested some steps for principals to follow in creating ethics codes: 1) Have principals write down a list of their beliefs about school leadership and more importantly have them explain why they have these beliefs. 2) Have them write a paragraph about why these ethical codes are necessary. 3) Have them write in detail how their beliefs would affect their behaviors and actions as school leader within the school environment. 4) Have them write out a handful of challenging situations in which a principal would be called upon to bring this code of ethics to life.

Justifying unethical behavior starts with four types of behaviors. The first is a misperception about the behavior that helps to remove unintended consequences and consider the behaviors to be good. The second is accepting behaviors that appear highly advantageous for organizations or individuals as actions that can be performed. The third is thinking that improper behaviors may go unnoticed by third parties. The fourth and final one is people assuming they will be supported by their organization even if they act unethically. The number of excuses exemplified for justifying nonethical behaviors can be increased, such as assuming that some ethical principles and norms can be ignored to facilitate certain processes for the benefit of society. Another example would ignoring individuals who behave unethically because they are trying to protect their own interests (Aydın, 2018).

Objectives and Research Questions

This study aims to develop valid and reliable scales regarding teachers' ethical expectations and principals' ethical leadership behavioral performance in the context of Turkey. Even though some scales have been developed on ethical leadership (Minaz, 2018; Uğurlu & Sincar, 2012; Yılmaz, 2006), no scales currently exist in the context of Turkey regarding teachers' ethical expectations. Hence, this study aims

to fill this gap. Another contribution from this study is the simultaneous validation of two scales containing the same items along with second-order confirmatory factor analyses with advanced statistics.

Methodology

Sample and Population

The population of the study is comprised of 10,240 teachers working at public schools located in Turkey's province of Sakarya. The schools are taken into consideration as clusters with teachers being selected using the simple random sampling technique for each school; 541 public teachers make up the sample of the study. Of the 541 participants, 320 (59.1%) are female, 221 (40.9%) are male, 141 (26.1%) are between the ages of 20 and 30, 237 (43.8%) are between the ages of 31 and 40, and 161 (29.8%) are between the ages of 41 and 50. Of the participants, 462 (85.4%) have an undergraduate degree and 79 (14.6%) have a post-graduate degree; 146 (27%) work at public elementary schools, 135 (25%) at middle schools, 138 (25.5%) at general academic high schools, and 138 (25.5%) at vocational high schools.

Measures and Data Analysis

The items included in both scales have been developed for the aim of this research based on the considerations of experts from the field of educational sciences with measurement expertise and of experienced teachers as well as a review of the related literature. The items included on the draft scale have been addressed by the experts from three faculties and 15 teachers; certain revisions were made by taking their opinions into account. The final versions of the scales to be administered to teachers contain 52 items and are 5-point Likert-type scales. The instrument has three columns: the left column contains the Teachers' Ethical Expectations Scale with the answer options of never expected, rarely expected, sometimes expected, often expected and always expected; the middle column contains ethics-related items; and the right column contains the Principals' Ethical Leadership Behaviors Scale with the answer options of never display, rarely display, sometimes display, often display, and always display. The data have been analyzed using the KMO and Bartlett tests for examining the factorability and normal distribution of data. Exploratory factor analyses (EFAs) were conducted to examine the underlying dimensionality of the item set, then second-order confirmatory factor analysis (CFA) was used to verify the model created as a result of the EFAs. Cronbach's alphas have

been calculated for internal consistency, and corrected item-total correlations were used for item reliability. The significance of the difference between scores from the lower and upper 27-percentile groups for all the participants has additionally been analyzed, with the independent samples t-test being used for reliability.

Findings

Because the development and analyses of the two scales have been conducted separately for each scale, the results are presented under two different headings in the findings for each scale.

Teachers' Ethical Expectations Scale (TEES)

The EFA conducted for the Teachers' Ethical Expectations Scale shows it to have a single dimension explaining 55.7% of the total variance. Even though a satisfactory result has been found for TEES having a single dimension, varimax rotation has also been performed to enhance information about the explained variance. Four items were removed in the final step of EFA due to low factor loading values. The final EFA resulted in the following five dimensions: The first dimension of providing a democratic work atmosphere based on justice, equity, and dignity contains 19 items and explains 22.47% of the variance with an eigenvalue of 10.79, factor loading values between .72 and .48, and an alpha coefficient of .97. The second dimension of respecting privacy, objectivity, honesty, and trustworthiness contains 14 items and explains 19.47% of the variance with an eigenvalue of 9.54, factor loading values between .80 and .45, and an alpha coefficient of .96. The third dimension of providing a quality human-centered teaching atmosphere contains seven items and explains 11.59% of the variance with an eigenvalue of 5.57, factor loading values between .74 and .47, and an alpha coefficient of .90. The fourth dimension of avoiding relationships based on self-interest contains four items and explains 7.82% of the variance with an eigenvalue of 3.57, factor loading values between .65 and .50, and an alpha coefficient of .75. The fifth dimension of communication based on trust and professional sensibility also contains four items and explains 7.39% of the variance with an eigenvalue of 3.54, factor loading values between .73 and .47, and an alpha coefficient of .88. The EFA results reveal the TEES to explain 69.13% of the total variance and its Cronbach alpha of reliability to be calculated as .98.

CFA has been performed based on the EFA results. According to the CFA results, TEES' path schema can be summarized as follows: The factor loadings range

between .88 and .69 for the items from the first dimension, between .89 and .59 for the items from the second dimension, between .68 and .60 for the items from the third dimension; between .76 and .56 for the items from the fourth dimension, and between .82 and .79 for the items from the fifth dimension. The fit indexes for TEES are provided in Table 1.

Table 1. Fit Indexes of TESS

X ²	df	p	CFI	NFI	AGFI	IFI	GFI	SRMR	RMSEA
5891.33	1075	0.000	.98	.97	.66	.98	.69	.053	.091

As can be seen in Table 1, an $\chi^2 / df = 5.48$ is assumed to be bad, while *CFI*, *NFI*, and *IFI* values have great levels; the *SRMR* is at an acceptable while the *RMSEA* is at a low level. Standardized factor loadings, *t*-test results, and the *R*² analysis from the EFA regarding TESS having five dimensions can be summarized as follows: Items' factor loadings vary between .89 and .56; accordingly, the dimension can be said to have quite a high level of relationality with the items. The *t* values regarding the ability of the latent variables' items to describe the observed variables are statistically significant at the level of $p < .001$ and range between 22.63 and 10.77. Additionally, the *r*² values indicate how much of the explained variance in the observed variables stems from the latent variables; this has been calculated at reasonable levels varying between .79 and .31. Finally, after assessing TEES as having multiple dimensions, a comparison of *t*-test values regarding the lower and upper 27 percentiles' average scores was performed: The value is 21.49 for the first dimension, 17.07 for the second dimension, 12.89 for the third dimension, 14.74 for the fourth dimension, and 17.37 for the fifth dimension. The results from the TEES' scores dimensions with respect to *t*-test values are statistically significant ($p < .001$).

Principals' Ethical Leadership Behaviors Scale (PELBS)

The results from the EFA performed for the Principals' Ethical Leadership Behaviors Scale shows it to have a single dimension that explains 48.67% of the total variance in TESS scores. Although the results regarding PELBS having a single dimension are satisfactory, varimax rotation has been performed to enhance information about the explained variance. In the final step of the EFA, one item was removed due to its low factor loading value. The results from the final EFA show PELBS to have five dimensions, just like the TEES, and the results can be summarized as follows: The first dimension of respecting privacy, being objective, and being trustworthy contains 18 items and explains 18.63% of the variance with an

eigenvalue of 9.5, factor loading values between .84 and .44, and an alpha coefficient of .96. The second dimension of professional management ethics contains 13 items and explains 17.27% of the variance with an eigenvalue of 8.8, factor loading values between .74 and .49, and an alpha coefficient of .95. The third dimension of providing a work atmosphere based on democracy and trustworthiness contains 12 items and explains 16.08% of the variance with an eigenvalue of 8.2, factor loading values between .84 and .68, and an alpha coefficient of .95. The fourth dimension of performing as a role model contains five items and explains 6.3% of the variance with an eigenvalue of 6.3, factor loading values between .65 and .44, and an alpha coefficient of .81. The fifth dimension of considering common public interest while making decisions contains three items and explains 5.8% of the variance with an eigenvalue of 3.54, factor loading values between .65 and .47, and an alpha coefficient of .71. The EFA results reveal the PELBS to explain 64.03% of the total variance and to have a Cronbach alpha of reliability calculated as .98, which is quite similar to the results from TEES.

CFA has been performed based on the EFA results. According to the CFA results, the path schema for PELBS can be summarized as follows: factor loadings range between .85 and .58 for the items from the first dimension, between .81 and .60 for the items from the second dimension, between .84 and .70 for the items from the third dimension, between .75 and .58 for the items from the fourth dimension, and between .70 and .62 for the items from the fifth dimension. The fit indexes for PELBS are provided in Table 2.

Table 2. Fit Indexes of PELBS

χ^2	df	p	CFI	NFI	AGFI	IFI	GFI	SRMR	RMSEA
6057.58	1219	0.000	.98	.97	.67	.98	.69	.068	.086

As can be seen in Table 2, an χ^2 / df of 4.97 is assumed to be low; *CFI*, *NFI*, and *IFI* values are at high levels, and *SRMR* is at an acceptable level, while *RMSEA* is at a low level. Standardized factor loadings, *t*-test, and r^2 analysis results from the EFA regarding PELBS having five dimensions can be summarized as follows: The items' factor loading values range between .85 and .58; accordingly the dimensions can be said to have quite a high level of relationality with the items. The *t* values regarding the ability of the latent variables' items to describe the observed variables are statistically significant at $p < .001$ and range between 19.51 and 11.40. Additionally, the r^2 values indicate how much of the explained variance in the observed variables stems from the latent variables and are at reasonable levels varying between .68 and .34. As a result, PELBS is considered to have multiple dimensions; next a

comparison of the *t*-test values was conducted regarding the lower and upper 27 percentiles' average scores. The value is 4.86 for the first dimension, 4.38 for the second dimension, 6.68 for the third dimension, 4.40 for the fourth dimension, and 3.90 for the fifth dimension. These results reveal lower *t* values compared to those from the TEES. The results from comparing PELBS' dimensions show the *t*-test values to be statistically significant ($p < .001$).

Discussion and Implications

This study has developed two valid and reliable scales about teachers' ethical expectation and principals' ethical leadership behaviors in the context of Turkey. As a result of the EFAs and CFAs, both scales have been found to be quite valid and reliable. Even though both scales have been analyzed multidimensionally to enhance the classification of scientific knowledge, the results of which show both to have five dimensions, the scales also function within a single dimension. Despite some scale development studies being found regarding principals' ethical leadership (Minaz, 2018; Uğurlu & Sincar, 2012; Yılmaz, 2006), the current study's scale differs in terms of including two sub-scales covering the same items and includes a second-order CFA; the Teachers' Ethical Expectations Scale is another contribution from this study. This study reveals teachers' ethical expectations to be able to be measured at quite high levels, with the same being applicable to principals' performing ethical leadership. Some studies (Akçekoce, Bilgin, 2016; Çimen & Karadağ, 2019; Küçüksüleymanoğlu & Çelik, 2014; Sağlam & Emirbey, 2017; Tabancalı & Çakıroğlu, 2017; Uranbey, 2018) carried on Turkish samples show consistency with the results from the current study in regard to principals displaying high levels of ethical leadership. Based on the results of the current study, the following suggestions have been proposed:

- The scales can be used to select principal or vice principal candidates before being interviewed by superintendents in order to examine and determine the candidates' ethical awareness.
- This study reveals principals to display ethical leadership behaviors at a high level. This may be interpreted positively for schools. Maintaining this positive behavior in principals is important.
- Teachers' positive perceptions about their ethical expectations and principals' ethical leadership for public schools as well as ethical climate and culture should be reflected onto improving students' academic achievement.

References | References

- Akçekoce, A., & Bilgin, K. U. (2016). Okul müdürlerinin liderlik stilleri ve öğretmen performansı. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 1–23. Retrieved from: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/408119>
- Altıntop, S. (2014). Liderlik etiği. In S. Atak & S. Kenan Gül (Eds.), *Meslek etiği kavramları* (pp. 343–368). Ankara, Turkey: Adalet.
- Aristoteles, (2014). *Nikomakhos'a etik: Bütün yapıtları* [Nikomakhos'a ethics] (F. Akderin, Tran.; 5th ed.). İstanbul, Turkey: Say.
- Arslan, A. (2009). *Felsefeye giriş*. Ankara, Turkey: Adres Yayınevi.
- Aydın, İ. (2013). Öğretimde denetim: Durum saptama, değerlendirme ve geliştirme. Ankara, Turkey: Pegem Yayıncılık.
- Aydın, İ. (2014). *Yönetmel, mesleki ve örgütsel etik*. Ankara, Turkey: Pegem Yayıncılık.
- Bandalos, D. L., & Finney, S. J. (2010). Factor analysis: Exploratory and confirmatory. In G. R. Hancock & R. O. Mueller (Eds.), *The reviewer's guide to quantitative methods in the social sciences* (pp. 93–114). New York, NY: Routledge.
- Bass, B. M., & Bass, R. (2008). *The Bass handbook of Leadership: Theory, research, managerial applications*. New York, NY: Free Press.
- Bayram, L. (2014). Eğitim etiği. In S. Atak & S. Kenan Gül (Eds.), *Meslek etiği kavramları* (pp. 173–188). Ankara, Turkey: Adalet.
- Beavers, A. S., Lounsbury, J. W., Richards, J. K., Huck, S. W., Skolits, G. J., & Esquivel, L. (2013). Practical considerations for using exploratory factor analysis in educational research: Practical assessment. *Research and Evaluation*, 18(6), 1–13.
- Bellingham, R. (2003). *Ethical leadership: Rebuilding trust in corporations*. Amhurst, MA: HRD Press Inc.
- Brown, T. A. (2015). *Confirmatory factor analysis for applied research*. New York, NY: The Guilford Press.
- Browne, A. (2020). *Lighting the way: The case for ethical leadership in schools*. London, UK: Bloomsbury Education.
- Büyüköztürk, Ş. (2002b). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara, Turkey: Pegem Yayıncılık.
- Comrey, A. L. (1973). *A first course in factor analysis*. New York, NY: Academic Press.
- Comrey, A. L., & Lee, H. B. (1992). *A first course in factor analysis* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Çimen, B., & Karadağ, E. (2019). Özel okul müdürlerinin etik davranışları üzerine bir araştırma. *İş Ahlakı Dergisi*, 12(1), 171–201. doi: 10.12711/tjbe.2019.12.1.0125
- DeVellis, R. F. (2003). *Scale development: Theory and applications* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publishing.
- Erol, E. (2020). Ahlak ve etik ile ilgili temel kavramlar ve teoriler. In A. İlğan (Ed.), *Eğitimde ahlak ve etik* (pp. 1–24). Ankara, Turkey: Pegem Akademi.

- Floyd, F. J., & Widaman, K. F. (1995). Factor analysis in the development and refinement of clinical assessment instruments. *Psychological Assessment*, 7(3), 286–299.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education* (8th ed.). New York, NY: McGraw-Hill.
- Gorsuch, R. L. (1983). *Factor analysis* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- İlğan A. (2017). Öğretmenlerin mesleki gelişimi ve denetimi: Öğrenen öğretmenler, başarılı öğrenciler. Ankara, Turkey: Anı Yayıncılık.
- Kahn, J. H. (2006). Factor analysis in counseling psychology research, training, and practice: Principles, advances, and applications. *The Counseling Psychologist*, 34, 684–718.
- Kalaycı, Ş. (2006). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Koçel, T. (2020). *İşletme yöneticiliği: Yönetim ve organizasyon, organizasyonlarda davranış, klasik, modern, çağdaş ve güncel yaklaşımlar*. İstanbul, Turkey: Beta Basım Yayım.
- Kuçuradi, İ. (2003). Etik ve etikler. *Türkiye Mühendislik Haberleri*, 423, 7–9.
- Küçükşuleymanoglu, R., & Çelik, N. (2014). Ortaöğretim kurumları yöneticilerinin etik liderlik özellikleri ile öğretmenlerin örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişki. *Journal of World of Turks*, 6(3) 19–43.
- Mendonca, M., & Kanungo, R. N. (2007). *Ethical leadership*. New York, NY: Open University Press.
- Marsh, H. W., Balla, J. R., & McDonald, R. P. (1988). Goodness-of-fit indexes in confirmatory factor analysis: The effect of sample size. *Psychological Bulletin*, 103, 391–410.
- MacCallum, R. C., Browne, M. W., & Sugawara, H. M. (1996). Power analysis and determination of sample size for covariance structure modeling. *Psychological Methods*, 1(2), 130–149. doi: 10.1037/1082-989X.1.2.130
- McDonald, R. P., & Moon-Ho, R. H. (2002). Principles and practice in reporting structural equation analyses. *Psychological Methods*, 7(1), 64–82.
- Minaz, B. M. (2018). Okul müdürlerinin etik liderlik özelliklerini belirlemeye yönelik ölçek geliştirme çalışması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(60), 767–785.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2015). Eğitim-öğretim hizmeti verenler için mesleki etik ilkeler. 2015 tarih ve 21 numaralı genelge. Retrieved from: <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1997.pdf>
- Minaz, B. M. (2018). Okul müdürlerinin etik liderlik özelliklerini belirlemeye yönelik ölçek geliştirme çalışması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(60), 767–785.
- Özen, F., & Durukan, E. (2016). Algılanan örgütsel etik iklim ile öğretmenlik meslek etiği arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 22(4), 593–627.
- Palalar-Alkan, D. (2015). Etik liderlik ölçeğinin Türkçe formunun güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 38(1), 109–121.
- Pieper, A. (1999). Einführung in die Ethik (V. Atayman & G. Sezer, Trans.). Ankara, Turkey: Ayrıntı.

- Sağlam, A. Ç., & Emirbey, A. R. (2017). Okul yöneticilerinin etik liderlik davranışları ile öğretmen motivasyonu arasındaki ilişki. *Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(12), 92–104.
- Schumacker, R. E., & Lomax, R. G. (2010). *A beginner's guide to structural equation modeling* (3rd ed). New York, NY: Routledge.
- Shapiro, J. P., & Stefkovich, J. A. (2016). *Ethical leadership and decision making in education: Applying theoretical perspectives to complex dilemmas*. London, UK: Routledge, Taylor and Francis Group.
- Sivo, S. A., Fan, X., Witte, E. L., & Willse, J. T. (2010). The search for optimal cutoff properties: Fit index criteria in structural equation modeling. *Journal of Experimental Education*, 74(3), 267–288.
- Störig H. J. (2000). İlkçağ felsefesi: Hint, Çin, Yunan (Ö. C. Güngören, Tran.). İstanbul, Turkey: Yol Yayıncılık.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlik* (1st ed.). Ankara, Turkey: Seçkin Yayınları.
- Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş: Temel ilkeler ve Lisrel uygulamaları*. Ankara, Turkey: Ekinoks Yayınevi.
- Tabachnick, B., & Fidell, L. (1996). *Using multivariate statistics*. New York, NY: Harper Collins College Publishers.
- Tabanlı, E., & Çakıroğlu, Z. K. (2017). Okul müdürlerinin etik liderlik davranışları ile öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1), 392–417.
- Tavşancıl, E. (2002). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara, Turkey: Nobel Yayın Dağıtım.
- Timuçin, A. (2004). *Descartes felsefesine giriş*. İstanbul, Turkey: Bulut.
- Tok, T. N., & Doğan, H. (2020). Etik lider olarak okul müdürü. In A. İlğan (Ed.), *Eğitimde ahlak ve etik* (pp. 297–323). Ankara, Turkey: Pegem Akademi.
- Toker, T. (2007). *Sınıf öğretmenlerinin okul müdürlerinden öğretim liderliği davranışlarına ilişkin beklentileri ve beklentilerin gerçekleşme düzeyleri*. (Unpublished master's thesis). Hacettepe Üniversitesi, Ankara Turkey.
- Tuna, M., Bircan, H., & Yeşiltaş, M. (2012). Etik liderlik ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması: Antalya örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(2), 143–155.
- Uğurlu, C. T., & Sincar, M. (2012). The validity and reliability study of school administrators' ethical leadership scale. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 191–204.
- Uranbey, E. (2018). *Etik liderliğin örgütsel bağlılık ve işten ayrılma niyetine etkisi*. (Unpublished master's thesis). Başkent Üniversitesi, Ankara, Turkey.
- Yılmaz, E. (2006). *Okullardaki örgütsel güven düzeyinin okul yöneticilerinin etik liderlik özellikleri ve bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Unpublished doctoral dissertation). Selçuk Üniversitesi, Konya, Turkey.